

**АГААРЫН БОХИРДЛЫГ БУУРУУЛАХ АСУУДЛЫН
ДЭД ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА**
2023 оны 10 дугаар сарын 16-ны өдөр, Даваа гараг

Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга

Хуралдааны товч тэмдэглэл: 1-2

Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл: 3-32

I. Агаарын чанарын асуудлаар Орчны бохирдлыг бууруулах Үндэсний хороо, Таван толгой түши сайжруулсан шахмал түшний үйлдвэрлэл, чанарын асуудлаар “Тавантолгой түши” ХХК-ийн мэдээллийг сонсох 3-32

**Монгол Улсын Их Хурлын 2023 оны намрын ээлжит чуулганы
Агаарын бохирдлыг бууруулах асуудлын дэд хорооны
10 дугаар сарын 16-ны өдөр /Даваа гараг/-ийн
хуралдааны товч тэмдэглэл**

Агаарын бохирдлыг бууруулах асуудлын дэд хорооны дарга Г.Ганболд ирц, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Хуралдаанд ирвэл зохих 5 гишүүнээс 3 гишүүн хүрэлцэн ирж, 60.0 хувийн ирцтэйгээр хуралдаан 14 цаг 10 минутад Төрийн ордны “Жанжин Д.Сүхбаатар” танхимд эхлэв.

Томилолттой: Г.Дамдинням, Ц.Туваан.

Нэг.Агаарын чанарын асуудлаар Орчны бохирдлыг бууруулах Үндэсний хороо, Тавантолгой түлш сайжруулсан шахмал түлшний үйлдвэрлэл, чанарын асуудлаар “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн мэдээллийг сонсох

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Эрчим хүчний сайд Б.Чойжилсүрэн, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагч Х.Нямбаатар, Улсын онцгой комиссын Нарийн бичгийн дарга Ч.Баярхүү, Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооны Ажлын албаны дарга Х.Энхбат, мөн хорооны мэргэжилтэн Б.Оюунчимэг, Б.Мягмаржав, Б.Мөнх-Эрдэнэ, Онцгой байдлын ерөнхий газрын Тэргүүн дэд дарга Ж.Чүлтэмсүрэн, мөн газрын Ажиллагааны удирдлагын газрын дарга Б.Баянмөнх, Нийслэлийн онцгой байдлын газрын дарга А.Дашням, Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн дарга С.Өнөрсайхан, мөн төвийн Хор судлал, шуурхай удирдлагын албаны дарга Б.Баттүвшин, Экологийн цагдаагийн албаны Эрүүгийн хяналт шалгалтын хэлтсийн дарга Ж.Батсайхан, мөн албаны Мөрдөн шалгах хэлтсийн дарга П.Нэмэхбаяр, “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал Ц.Даваацэрэн, мөн компанийн Технологийн бодлогын хэлтсийн дарга Д.Өлзийбат, Ерөнхий технологич Х.Галымбек, Хэрэглэгчдэд үйлчлэх төвийн дарга Ч.Буянжаргал нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Ш.Ариунжаргал, референт Б.Баярсайхан нар байлцав.

Агаарын чанарын асуудлаар Эрчим хүчний сайд, Орчны бохирдлыг бууруулах Үндэсний хорооны дарга Б.Чойжилсүрэн, Тавантолгой түлш сайжруулсан шахмал түлшний үйлдвэрлэл, чанарын асуудлаар “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал Ц.Даваацэрэн нар мэдээлэл хийв.

Мэдээлэлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Саранчимэг, С.Одонтуяа, Т.Аубакир, Г.Ганболд нарын тавьсан асуултад Эрчим хүчний сайд Б.Чойжилсүрэн, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагч Х.Нямбаатар, Нийслэлийн онцгой байдлын газрын дарга А.Дашням, Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн дарга С.Өнөрсайхан, Экологийн цагдаагийн албаны Эрүүгийн хяналт шалгалтын хэлтсийн дарга Ж.Батсайхан, мөн албаны Мөрдөн шалгах хэлтсийн дарга П.Нэмэхбаяр, “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал Ц.Даваацэрэн, мөн компанийн Хэрэглэгчдэд үйлчлэх төвийн дарга Ч.Буянжаргал нар хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Ш.Адъяаа, С.Одонтуяа, Г.Ганболд нар үг хэлэв.

Улсын Их Хурлын гишүүд Агаарын чанарын асуудлаар Орчны бохирдлыг бууруулах Үндэсний хороо, Таван толгой түлш сайжруулсан шахмал түлшний үйлдвэрлэл, чанарын асуудлаар “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн мэдээлэл сонслоо.

Уг асуудлыг 16 цаг 03 минутад хэлэлцэж дуусав.

Дэд хорооны хуралдаанаар 1 асуудал хэлэлцэв.

Хуралдаан 1 цаг 53 минут үргэлжилж, 5 гишүүнээс 3 гишүүн хүрэлцэн ирж, 60.0 хувийн ирцтэйгээр 16 цаг 03 минутад өндөрлөв.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:
АГААРЫН БОХИРДЛЫГ
БУУРУУЛАХ АСУУДЛЫН
ДЭД ХОРООНЫ ДАРГА

Г.ГАНБОЛД

Тэмдэглэл хөтөлсөн:
ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ
ХӨТЛӨХ АЛБАНЫ ШИНЖЭЭЧ

Д.УЯНГА

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2023 оны 10 дугаар сарын 16-ны өдөр,
Даваа гараг
Төрийн ордон “Жанжин Д.Сүхбаатар”
танхим
14 цаг 10 минут.

ДЭД ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Г.Ганболд: Улсын Их Хурлын гишүүдийн Агаарын бохирдлын асуудлын дэд хорооны гишүүдийн өдрийн амгаланг айлтгаж байна. Өнөөдрийн хуралдаанд Дэд хорооны гишүүдийн олонх буюу 60 хувь нь хүрэлцэн ирсэн тул Агаарын бохирдлыг бууруулах дэд хорооны 2023 оны 10 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуралдаан нээснийг мэдэгдье. Өнөөдрийн хуралдаанд Улсын Их Хурлын гишүүн Ганболд, Улсын Их Хурлын гишүүн Аубакир, Улсын Их Хурлын гишүүн Саранчимэг нар хүрэлцэн ирж, хуралдааны ирц бүрдсэн байна.

Сүүлийн үед Улсын Их Хурлын чуулганы нээлт дээр зарим Улсын Их Хурлын гишүүдийн зүгээс нийгмийн зүгээс ер нь агаарын бохирдлын асуудал энэ өвөл Улаанбаатар хотын энэ агаарын бохирдолтой холбоотой яам, нийслэлээс явуулж байгаа бодлого, үйл ажиллагаа мөн ойрын үед энэ нийслэл Улаанбаатар хотын иргэдийг бухимдуулсан энэ газ болон бусад агаарын бохирдлын эсрэг асуудлуудтай холбоотой нэлээн нийгмийг түгшээсэн бухимдуулсан ийм олон асуудлууд байгаатай холбоотой Дэд хорооны хурлыг хуралдуулж, тодорхой мэдээллүүдийг сонсохоор өнөөдрийн хуралдааныг зохион байгуулж байгаа юм.

Хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулъя. 1 дүгээрт нь Агаарын чанарын асуудлаар цаг үеийн мэдээлэл сонсох. 2-т нь Тавантолгой сайжруулсан шахмал түлшний үйлдвэрлэл, чанарын талаар мэдээлэл сонсох гэсэн ийм 2 асуудлыг хэлэлцэхээр төлөвлөсөн байна.

Хэлэлцэх асуудалтай холбогдуулаад асуух асуулттай, саналтай гишүүн байна уу? Байхгүй бол хэлэлцэх асуудлаа баталъя. Хэлэлцэх асуудал батлагдлаа. Тэгээд хэлэлцэх асуудлын дагуу Агаарын чанарын асуудлаар цаг үеийн мэдээллийг Эрчим хүчний сайд Чойжилсүрэн танилцуулна. Чойжилсүрэн сайдын микрофоныг өгье.

Б.Чойжилсүрэн: Дэд хорооны гишүүдийнхээ өдрийн амрыг эрье. Улаанбаатар хотын агаарын чанар 2023 оны 10 дугаар сарын 9-нөөс 15-ны байдлаар Нисэх, Зурагт Зайсан, Налайх, Ургах наран хороолол орчим цэвэр болон хэвийн, харин Толгойт, Шархад, Хайлааст, 5 буудал, Мишээл экспо, 13 дугаар хороолол, Цахилгаан станц, Амгалан, Баянхошуу, 1 дүгээр хороолол, 100 айл, Баруун 4 зам орчим бага бохирдолтой түвшинд байна, байсан байна. Улаанбаатар хотын хүхэрлэг хийн орон зайн тархалт 1 дүгээр хороолол орчимд Агаарын чанарын индекс /АЧИ/-ээс 43 микро грамм метр кубээр их, Шархад орчим 1,2 дахин их, бусад цэгүүдэд АЧИ-ээс давсан тохиолдол гараагүй байна. Азотын давхар ислийн хувьд баруун 4 зам орчим АЧИ-ээр 26 микро грамм метр кубээс их 1,6 дахин их гэсэн үг, 1 дүгээр хороолол орчмын АЧИ-ээс 7 микрограмм метр кубээр их, Бөхийн өргөө орчимд 7 микрограмм метр куб АЧИ-ээс 10 микрограмм метр куб, бусад цэгүүдэд агаарын чанарын стандарт авсан тохиолдол илрээгүй байна. РМ 2,5 болон РМ 10 тоосонцрын хэмжээ 2,1-ээс 3,2 дахин давсан үзүүлэлтүүд агаарын чанарын суурин хорооллууд илрээд байгаа юм байна.

2023 оны 10 дугаар сарын 12-ны өдөр хийсэн нэмэлт хэмжилтийн талаар. Нийслэлийн Агаар орчны бохирдолтой тэмцэх газраас 2023 оны 10 дугаар сарын 12-ны өдөр нийслэлийн зарим бүсийн тархсан үнэрийг нь тодорхойлохоор НОБГ, УСУГ, НЦГ-тай хамтран Дүнжингарав худалдааны төвийн орчим орчны агаарын чанарын хэмжилтийг хөдөлгөөнт явуулын хэмжилтийн AQMS 9

мянга харуулаар хийж гүйцэтгэлээ. Хэмжилтийн дүнгээс үзэхэд элементүүдийн хувьд агаарын чанарын стандартаас олон дахин давсан зүйлгүй байна. Орчны агаарын чанарын 19 суурин хорооллуудын адил үзүүлэлт хэмжэдэг бөгөөд сүүлийн 24 цагийн суурин хорооллуудын хэмжилтийн үзүүлэлтэд онц нөхцөлтэй байдал ажиглагдаагүй болно.

2. Агаарын бохирдлыг бууруулах зарим арга хэмжээний талаар та бүхэнд мэдээлэл өгье.

Нэг. Туршилт хагас коксын талаар. Туршилтын үйлдвэрлэлийг Тавантолгой түли ХХК-ийн үйлдвэрийн технологиор түүхий эдийг өөрчлөх туршилтын үйлдвэрлэл явуулсан. 100 хувь хагас коксоор үйлдвэрлэсэн, үйлдвэрлэсэн сайжруулсан түли хамгийн сайн үр дүн гарсан ба туршилтын түлиний техникийн үзүүлэлтүүд нь БНХАУ, БНСУ, ХБНГУ, ОХУ зэрэг улсуудын стандарттай ижил түвшинд хүрсэн байна. Тухайлбал дэгдэмхий 7-гоос 12 хувь, хүхэр 0.5-аас 1 хувь байхаар. Олон улсад шахмал түлиний үндсэн түүхий эд нь хагас кокс байдаг юм байна. Мөн шахмал түлиийг зөвхөн зориулалтын асаагчаар асаадаг байна.

3 мидлинг болон хагас коксоор үйлдвэрлэсэн сайжруулсан түлиний техникийн үзүүлэлтүүдийг харьцуулахад дэгдэмхий 41,4 хувиас 51,7 хувь, хүхэр 54,6 хувиас 60,8 хувь, үнслэг 37-гоос 37,3 хувиар бага байгаа нь хагас коксожсон юу хагас коксожсон сайжруулсан түлиийг хэрэглээнд нэвтрүүлснээр агаарын чанарыг сайжруулахад чухал шууд чухал нөлөө үзүүлэх нь туршилтаар тодорхойлогдоод байгаа гэдгийг хэлье. Асаагчийн судалгааг цаашид үргэлжлүүлэн нарийвчлан тодорхойлох шаардлагатай явж байна. Туршилтын судалгааны ажил цаашид зогсолтгүй үргэлжилж байгаа гэдгийг хэлье.

Гэр хорооллын айл өрхийг цахилгаанаар халаах техникийн нөхцөлийг бүрдүүлэх талаар та бүхэнд мэдээлэл өгье. Нийслэлийн гэр хорооллын айл өрхөд 4 киловаттын хүчин чадалтай 5012 айл өрхийг цахилгаан халаагуур ашиглах техникийн боломж бүрдүүлэх төсөл 2023 онд хийгдэж байгаа. Энэ ажил хэрэгжсэнээр СХД-ийн 5012 өрх 4кв хүртэл хүчин чадалтай цахилгаан юу цахилгааны хүчин чадалтай болох бөгөөд гэрээ цахилгаанаар халаах нөхцөл бүрдэнэ. Ингэснээр 13532 тонн сайжруулсан шахмал түлиний шаталтаас үүсэх бохирдлын хэмжээг бууруулах боломж бүрдэх иймэрхүү ажлуудыг Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооноос 2023 онд авч хэрэгжүүлээд байгаа гэдгийг тоймлон хэлье. Асуулт байвал нэмж хариулахад бэлэн байна.

Г.Ганболд: Ажлын хэсгийг танилцуулъя. Б.Чойжилсүрэн Эрчим хүчний сайд бөгөөд Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооны дарга, Ж.Чүлтэмсүрэн ОБЕГ-ын Тэргүүн дэд дарга, Ч.Баярхүү УОК-ын нарийн бичгийн дарга, Б.Баянмөнх Улсын ОБЕГ-ын ажиллагааны удирдлагын газрын дарга, хурандаа, Дашням НОБГ-ын дарга, хурандаа, Х.Энхбат Орчны бохирдлыг бууруулах Үндэсний хорооны ажлын албаны дарга, Б.Оюунчимэг Орчны бохирдлыг бууруулах Үндэсний хорооны ажлын албаны агаарын чанар хариуцсан ахлах мэргэжилтэн, Б.Мягмаржав Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооны ажлын албаны хуулийн мэргэжилтэн, Б.Мөнх-Эрдэнэ Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооны ажлын албаны Хөрс, хог хаягдлын асуудлыг хариуцсан мэргэжилтэн, Б.Батшагай Нийслэлийн агаар орчны бохирдолтой тэмцэх газрын дарга, Ж.Батсайхан Экологийн цагдаагийн албаны Эрүүгийн хяналт шалгалтын хэлтсийн дарга, цагдаагийн хурандаа, П.Нэмэхбаатар Экологийн цагдаагийн албаны Мөрдөн шалгах хэлтсийн дарга, цагдаагийн хурандаа, С.Өнөрсайхан НЭМҮТ-ийн

дарга, Б.Баттүвшин НЭМУТ-ийн Хор судлал, шуурхай удирдлагын албаны дарга, Ц.Даваасүрэн Тавантолгой түли компанийн гүйцэтгэх захирал, А.Батзориг мөн компанийн Санхүү, эдийн засгийн газрын дарга, Д.Өлзийбат мөн компанийн Технологийн бодлогын хэлтсийн дарга, Х.Галымбек мөн компанийн ерөнхий технологич, Ч.Буянжаргал Хэрэглэгчдэд үйлчлэх төвийн дарга гэсэн ийм ажлын хэсэг байна.

Их Хурлын гишүүд 2 мэдээллээ цуг сонсоод асуулт асуух уу? Тусад нь асуугаад явах уу? Тэгвэл 2 мэдээллээ цуг сонсох юм байна. Тавантолгойн сайжруулсан шахмал түлиний үйлдвэрлэл чанарын талаар Тавантолгой түли компанийн гүйцэтгэх захирал Даваацэрэн мэдээлэл хийнэ. Ажлын хэсгийн б.

Ц.Даваацэрэн: Сайн байцаана уу. Та бүхэндээ энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Тавантолгой түли компани өнөөдөр үйлдвэрлэлийнхээ үйл ажиллагааг хэвийн явуулж байна. Энэ зун өвлийн бэлтгэл ажлаа хангаад 120 мянган тонн шахмал түлиний нөөцийг 9 сарын 15 гэхэд бүрдүүлээд, нийслэл хоттой хамтраад агуулахуудад ингээд хадгалаад өвлийн бэлтгэл ажлаа бэлэн болгосон. Үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа бол одоогийн байдлаар бол хэвийн явж байна. Хоногтоо 1500-аас 1800 тонн шахмал түли үйлдвэрлэж хэрэглэгчдэд хүргэж байна. Үйлдвэрийн технологийн асуудлууд дээр бол бүх стандартын дагуу үйлдвэрлэл үйл ажиллагаа хэвийн явж байгаа. Ерөнхийдөө Тавантолгой ордоос Энержи Ресурс компанийн баяжуулах үйлдвэрт баяжигдсан завсрын бүтээгдэхүүн болох эрчим хүчний нүүрс мидлингийг төмөр замаар татаж байна. Өнөөдрийн байдлаар бол 170 мянган тонн мидлингийн нөөцтэй, 120 мянган тонн бэлэн шахмал түлиний нөөцтэй өнөөдрийн байдлаар үйл ажиллагаа хэвийн явагдаж байна.

Технологийн асуудал дээр бол ямар нэгэн өөрчлөлт ороогүй. Дотоодын барьцалдуулагч Баргил тех компанийн хийсэн доломит барьцалдуулагчийг тодорхой хувь дээр ашиглаж байна. Тэгээд импортын зардалд суурилсан барьцалдуулагчийг импортоор авч хэрэглэж байгаа. Шуудай мөн импортоор авч байгаа. Үндсэн 3 түүхий эдийн нөөц бид бүрдүүлэх ёстой. Энэ 1 дүгээрт энэ мидлингийн нөөц, 2-т нь барьцалдуулагчийн нөөц, 3-д нь шуудайны нөөц бэлэн байх ёстой. Шуудай дээр бол импортын бүх гэрээнүүд нь хийгдээд ингээд явж байгаа. Дотоодод бол ерөөсөө ганцхан Гранд Лаки гэж ганцхан шуудайны үйлдвэр манай стандартад нийцсэн ийм шуудай нийлүүлдэг. Энэ компанитай бол нийт бүтээгдэхүүнийхээ 10 хувийг гэрээ хийгээд ингээд авч байгаа. Энэ компанийн өөрийнх нь хүчин чадал, бусад нь бол импортоор гэрээ хийгдээд ингээд үйл ажиллагаа бол хэвийн явж байгаа.

Барьцалдуулагч бол компанийн өөрийнхөө дотоод барьцалдуулагч тавигдах шаардлага буюу дотоод журмын дагуу барьцалдуулагч 50 хувиас дээш цардуултай ийм барьцалдуулагчийг бид авдаг. Гарч байгаа бүтээгдэхүүний хувьд бол MNS 56 79 гэсэн стандартын дагуу бүх үзүүлэлтүүд бол хэвийн явж байгаа. Товч мэдээлэл ийм байна.

Г.Ганболд: Мэдээллүүд ер нь их товчхон юм байна. Ер нь бид нар бол энэ нийгмийн хүсэн хүлээж байгаа зүйл бол нэлээн их өндөр байгаа. Тийм учраас орж ирж байгаа мэдээллүүд бол их товчхон. Бид нар уг нь өнгөрсөн долоо хоногт мэдээллүүдээ бэлдэхийг холбогдох байгууллагуудад өгсөн байгаа. Гэхдээ энэ сая хийсэн мэдээллүүдтэй холбогдуулаад дэд хорооны гишүүд болон Улсын Их Хурлын гишүүд асуулт асууна. Асуулт асуух гишүүд нэрсээ өгье асуулт. Аубакир гишүүнээр тасалъя. Саранчимэг гишүүн асуулт асууна.

Б.Саранчимэг: Агаарын бохирдлын асуудал бас л олон жил яригдаж байгаа асуудал. Тэгэхдээ энэ яг энэ агаар орчны бохирдлын асуудлууд бол бас байгаль орчин бүх л салбар дундын л асуудал л даа. Тэр дундаа яах вэ орчны бохирдлыг өнөөдөр ЭХЯ хариуцаад явж байгаагийн хувьд бол Чойжилсүрэн сайд нэлээн шинэчлэлүүд хийнэ гэдгийгээ бас тодорхойлоод бас нэлээн ажлууд хийсэн гээд энэ танилцуулгад байна. Тэгээд цаашидаа ч олон ажлууд хийгдээд, энэ агаарын бохирдол бууруулахаар ингээд төлөвлөөд явж байгаа юм байна. Тэгээд хамгийн гол зүйл бол түрүүний өнгөрсөн долоо хоногт бол нэлээн нэг аймаар үнэр гараад энэ асуудал бас нийгмийн социал сошиалаар ч гэсэн нэлээн явлаа шүү дээ. Үнэхээр амьдрал дээр ч гэсэн их муухай үнэртсэн ийм юм боллоо. Тэгэхээр энэ юунаас болсон бэ? Энэний асуудал яг тодорхой болсон уу? Энэ дээр нэг тодорхой хариулт өгөөч. Цаашидаа ер нь бол энэ агаарын чанарын түвшнийг тогтоодог аппарат багаж тоног төхөөрөмж бол баталгаатай байгаа юу, энэ дээр чанар нь хангагдахаар байгаа юу гэсэн нэг ийм асуулт байна.

Нөгөө талаар энэ сайжруулсан шахмал түлшний чанар өнөөдөр ямар байгаа вэ? Шахмал түлшний асуудал бол бас л үеийн үед ингээд яригдаж байгаа. Тэгээд энэний чанар хэмжээ яг нэг тодорхой хариултаар яг өнөөдөр чанар нь хангагдсан байгаа юу стандарт хангаж байгаа юу? Цаашидаа энэ өвлийг хангах ийм түлштэй байгаа юу гэсэн нэг ийм асуулт байна.

Нөгөө талаар энэ ДЭМБ-ын эмнэл зүйн хор шинжээч нар Монголд ирж бас ажилласан гэсэн, тэгж сонсогдсон. Тэгэхээр энэ дээр ямар дүгнэлт, зөвлөмж өгсөн бэ гэсэн нэг асуулт байна. Нөгөө талаар энэ яг энэ түлшийг Өмнөговьос наашаа зөөхдөө нөгөө коксожсон нүүрсийг зөөхдөө ингээд яг үнэхээр тэр Дундговь, Өмнөговийн зам бол үнэхээр гамшигийн хэмжээнд хүрсэн. Тэр замаас болж олон аваар осол хүн амины хэрэг

гарч байгаа. Тэгэхээр энэ тээвэрлэлтийг зөвхөн төмөр замаар хийнэ гэсэн асуудал яг эцэслэгдэж шийдэгдэж чадсан уу гэсэн ийм асуултад хариулт авъя. Баярлалаа.

Г.Ганболд: Саранчимэг гишүүний асуултад хэн хариулах вэ? Чойжилсүрэн сайдын микрофоныг өгье.

Б.Чойжилсүрэн: Онцгой байдлынхан.

Г.Ганболд: Онцгой байдлынхан өнгөрсөн долоо хоногт нийгмийг бухимдуулсан тэр үнэртэй холбоотой асуудлыг яг тодорхой шалтгааныг тогтоосон эсэх, яг ямар арга хэмжээ авсан, тэр байгууллагууд дээр бас ямар арга хэмжээ авсан талаар хамгийн сүүлийн мэдээлэл иргэдэд тодорхой мэдээлэл өгнө. 4 номерын микрофоныг өгье. Нэр, албан тушаалаа хэлээд яваарай. 3 номерын микрофон өгье. Ажлын хэсгийн 3 номер.

П.Нэмэхбаатар: Та бүхний энэ өдрийн амрыг эрье. Экологийн цагдаагийн албаны мөрдөн шалгах хэлтсийн дарга, хошууч Нэмэхбаатар байна. Улаанбаатар хотод энэ оны 10 дугаар сарын 11-ний өдрийн оройноос эхлээд газ мэт зүйл үнэртээд байна гэсэн энэ дуудлага мэдээллийг цагдаагийн байгууллагын 102 тоот утсанд ирүүлсэн. Хүлээн авч шалгалтын ажиллагааг явуулсан. Шалгалтаар Налайх дүүргийн 5 дугаар хорооны нутаг дэвсгэрт аюултай хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, устгах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг Эко Стандарт петролиум компани нь үйлдвэрээс гарсан хог хаягдлыг асгуулахаар 10 дугаар сарын 11-ний өдрийн өдөр бохир ус татан зайлуулах үйл ажиллагаа явуулдаг Маргад Эрдэнэ уул гээд компанид дуудлага өгөөд ингээд өөрийн хашаанд байрлах тос мэт бохир өнгө бохир зүйлийг хадгалж байсан төмөр ёнкосноосоо ачуулж, БЗД-ийн 11 дүгээр хороо Очирдагинас компанийн зүүн хойд талд байрлах бохирын шугамд асгасан үйлдэл бол тогтоогдоод,

цагдаагийн байгууллагаас мөрдөн шалгах ажиллагааг явуулж байгаа юм.

Г.Ганболд: Өөр нэмж хариулах хүн байна уу? Онцгой байдлын 4 номерын ажлын хэсгийн 4 номер, ажлын хэсгийн 4 номерын микрофоныг өгье.

А.Дашням: НОБГ-ын дарга, хурандаа Дашням илтгэж байна. Тухайн үнэр 11-ний орой манай мэдээлэл шуурхай удирдлагын төвд ирсэн байгаа. Тэгэхээр энэ мэдээлэлтэй холбогдуулаад онцгой байдал, НОБГ-аас холбогдох байцаагч нараа томилон гаргаж шөнөдөө багтааж нийт ШТС болон газ үйлдвэрлэх станцууд мөн энэ газрын үйлдвэрлэл үйлчилгээ явуулдаг байгууллагуудаар хяналт шалгалтын ажлыг бид нар бол явуулсан. Ингээд хяналт шалгалтын ажил явуулахад бол яг тухайн газруудаас янз бүрийн газ алдагдсан хаягдсан гэсэн тийм юм тогтоогдоогүй. Үүний дагуу бид нар өглөө нь цагдаагийн байгууллага болон холбогдох мэргэжлийн байгууллагатай хамтраад энэ бохирын шугам дагуу сая хяналт шалгалтын ажлыг явуулаад ингээд энэнийх нь дагуу хөөсөөр байгаад саяын тэр Очирдагинас компани болон мөн цаад талын Городокийн хавьцаа энэ нөхцөл юуны илэрсэн нөхцөл байдлыг бол тодорхойлсон. Үүнээс цааших үйл ажиллагаа бол цагдаагийн байгууллага шалгаж байгаа ийм мэдээллийг өгье. Илтгэж дууслаа.

Г.Ганболд: Саранчимэг гишүүний дараагийн асуултад нүүрс түлшний чанартай холбоотой асуудлаар ажлын хэсгийн 6 номер.

Ц.Даваацэрэн: Тавантолгой түли компанийн үйл ажиллагаа хэвийн явж байгаа. Би түрүүн хэлсэн. Одоогийн байдлаар бол бүх нөөцүүд бол хэвийн. Технологийн горимд бол 19 онд анх батлагдсан MNS 56 79 гэдэг стандартын дагуу шахмал түли үйлдвэрлэж байгаа. Энэ стандартаас ерөөсөө давсан ямар нэгэн гэж үзүүлэлтүүд бол байхгүй байгаа. Тэгэхээр яг энэ стандартынхаа

хүрэн дотор бүх үйл ажиллагаа хэвийн явж байгаа. Ер нь үндсэндээ бол манай шахмал түлшний 96 хувь нь мидлинг буюу эрчим хүчний нүүрс байгаа. 4 хувьд нь энэ нунтаглаад буцаагаад барьцалдуулагч хольж ингэж шахмал түли болгодог. Барьцалдуулагчийн хувьд бол цардуулд суурилсан барьцалдуулагч ашиглаж байгаа. Тэгэхээр нь зэрэг энд бол ямар нэгэн барьцалдуулагч дотор бол ямар нэгэн тийм дагавар химийн хортой элемент бол байдаггүй. Энэ бол эрдэнэ шишийн цардуулд суурилсан ийм барьцалдуулагч ашиглаж байгаа.

Нөгөөдөх нь бол Монголд үйлдвэрлэж байгаа Баргил тех гэж компанийн доломитийн барьцалдуулагч ашиглаж байна. Доломит барьцалдуулагчийг ашиглаж байгаа үндсэн агуулга нь бол доломит нь нөгөө кальцийн магнийн агуулга өндөртэй учраас бол хүхэр бууруулах, хүхэрлэг хий бууруулах, нүүрс дотор байж байгаа хүхрийг барьж үнсэнд нь суулгах гэсэн үндсэн гол шатах процесст ийм үзүүлэлт явагддаг. Тийм учраас бол технологийн горим бол зөрчигдөөд эндээс бол буруу зүйл бол өөрчлөлт бол гараагүй байгаа гэдгийг хэлье.

2 дахь асуудал мидлинг тээвэртэй холбоотой асуудал ярьсан. Өнгөрсөн оны 9 сарын 15 гэхэд баруун бүсийн үйлдвэр дээрээ бол хуучин ашиглаж байсан хаягдсан байсан төмөр замыг УБТЗ-ынхантай хамтарч ашиглалтад оруулсан. Ингээд өнгөрсөн оны 9 сарын 15-наас эхлээд төмөр, авто замаар хосолсон ийм мидлингийн тээвэр хийж байгаад 12 сарын 1 гэхэд бол үндсэндээ авто тээврийг бүрэн зогсоогоод 22 оны 12 сарын 1-нээс хойш дан төмөр замаар бүх мидлингээ татаж байгаа.

Гишүүний түрүүн асуусан асуултад бол гол нь хагас коксожсон бүтээгдэхүүн хэрвээ Хятадаас зөөхөөр бол авто замаар зөөж магадгүй гэсэн ийм асуудлыг тавих шиг боллоо гэж би ойлгосон. Ерөнхийдөө бол Чойжилсүрэн

сайд одоо бол мэдэж байгаа. Яах вэ ер нь бол бид нар хагас коксоор шахмал түли хийж хэрэглэгчдэдээ үзүүлье гэдэг, хэрэглүүлж үзье гэдэг ийм асуудлыг ярьсан байгаа. Ер нь бол олон улсын түлиний дараагийн сайжруулах шат бол ерөөсөө бид нар энэ шахмал түлиний түүхий эд болох мидлингийг хагас коксоор солих нь зүйтэй юм гэдэг энэ чиглэл рүү ер нь хандаж байгаа. Тэгэхээр манайд Монголд бол одоогийн байдлаар бол хагас коксын үйлдвэр байхгүй учраас ямар ч байсан нэг хагас коксоор ийм шахмал түли хийгээд ингэж хэрэглэвэл утаа бас тодорхой хэмжээгээр буурах юм байна гэдгийг ард түмэндээ, хэрэглэгчдэдээ үзүүлье гэж ингэж яриад, тэгээд 26 мянган тонн хагас коксыг урд импортоор авахаар нийслэл дээр тендер зарлаад, нийслэлийн бондоор санхүүжигдэж энэ тендерийн үйл ажиллагаа явж байгаа. Тэгэхдээ одоогийн байдлаар бол тендерийн үйл ажиллагаа бол зогсонги байдалтай байгаа. Бондын санхүүжилтийн асуудал гүйцэд шийдэгдээгүй гэдэг үндэслэлээр.

Тэгэхээр энэ зэрэг хэрвээ хагас коксоор энэ 26 мянган тонн орж ирвэл тодорхой хэмжээг нь Гашуун сухайтаар буюу авто замаар авна гэсэн ийм чиглэлтэй байгаа. Одоогийн байдлаар бол энэ асуудал эцсийн болж яригдаагүй байгаа гэдгийг хэлье, тайлбарлая.

Г.Ганболд: Саранчимэг гишүүн тодруулъя.

Б.Саранчимэг: Нүүрсний тээврийн асуудал бол Дундговь, Өмнөговийн замд бол 12 сарын 1 гэхэд тээвэрлэгдэхгүй гэдэг гэж ойлголоо. Энэ зөв үү? Цаашидаа ер нь энэ замын асуудал дээр бас анхаарч, тэгээд нөгөө машины даацаа хэтрүүлээд ингээд ачдаг, тэрнээсээ болоод энэ автозам бол үнэхээр эвдрээд, тэгээд эвдэрснээ зассан болоод энэнээс болж маш их хор уршигтай байгаа шүү. Нөгөө талаар энэ хагас коксожсон нүүрсийг 4 дүүрэгт бас ингээд туршина, туршина гээд байгаа юу,

өмнө нь туршигдчихсан юм уу? Тэгэхээр өнөөдөр Улаанбаатар хотын захирагч ч гэсэн энийг бас явуулах, явуулахгүй тал дээр бас нэг хариулт өгсөн сонсогдсон. Тэгээд яг энэ эцсийн үр дүнд энэ хагас коксожсон нүүрс чинь өвөл хэрэглэх юм уу, өнөөдөр энэ өвлийн бас энэ түли маань хангалттай байгаа юу гэсэн энэ асуултад дахиж нэмж хариулж өгөөч.

Г.Ганболд: Ажлын хэсгийн 6 номер.

Ц.Даваацэрэн: 22 оны 12 сарын 1-нээс хойш мидлинг авто тээврээр яваагүй гэсэн үг. Өнгөрсөн оны 12 сарын 1-нээс хойш манай мидлинг бол авто тээврээр зөөгдөөгүй, дандаа төмөр замаар явж байгаа. Тийм учраас цаашидаа бол мидлингийг авто тээврээр зөөвөрлөнө гэсэн ийм асуудалд бол бид арай тулаагүй байна. Зүгээр яах вэ төмөр замаар одоогийн байдлаар бол 300 вагон МТЗ-ын 200 вагон, Тавантолгой төмөр замын 100 вагон гээд 300 вагоноор бол мидлингээ ингээд зөөж байгаа. Зүгээр тэр хагас коксыг импортоор хэрвээ авбал 20 орчим мянган тонныг бол автомашинаар Гашуун сухайтын боомтоос авч магадгүй л гэж бид хэд тооцоолоод урьдчилсан байдлаар тооцоолоод явж байгаа. Гэхдээ энэ асуудал нь бол эцсийн болоогүй учраас бол одоохондоо энэ асуудал үүсээгүй байгаа гэж ойлгож гэж болно. Өнөөдрийн байдлаар бол авто тээвэр бол зогсоод бараг 11, 12 сар болж байна даа. Тийм учраас бол 1 дүгээрт.

Г.Ганболд: Чойжилсүрэн сайд нэмж хариулъя.

Б.Чойжилсүрэн: Саранчимэг гишүүний асуултад хариулъя. Энэ одоо бид нар 2019 оны 20 оны өвлөөс эхлээд бид нар шахмал түли хэрэглэж эхэлсэн Улаанбаатар хот. Урьд нь бол Багануурын нүүрс түлж байсан. Зүгээр та бүхэнд нэг юу харьцуулаад хэлэхэд дэгдэмхий гээд утаа үүсгэгч хамгийн том бодис Багануурын нүүрс бол 37-гоос 45 хувьтай байна. Мидлинг бол 21-ээс 23

хувьтай, хагас кокс гээд энэ байгалийн шинжлэх ухааны нэр нэршилтэй энэ бүтээгдэхүүн түүхий эд нь бол 7-гоос 11 орчим хувьтай байгаа юм. Тоосонцор мөн ялгаагүй. Тэгээд 370, 170, 37 гээд ингээд ийм буучихсан, үнэхээрийн бидний нэрлэснээр энэ утаа гэж нэрлэж байгаа. Хүхэрлэг хий ч мөн ялгаагүй 2 дахин буучихсан иймэрхүү л эд юм байна. Тэгээд улс орнууд энэ хэд хэдэн агаарын чанарыг бууруулахын тулд хэд хэдэн арга хэмжээ үе шатыг давсан юм байна. Эхний ээлжид түүхий нүүрс түлж байгаад тэгээд энэ манайх бол энэ мидлингээр хийсэн шахмал түлш рүү шилжсэн. Бусад улс орнуудад бол ийм мидлингээр хийсэн шахмал түлш хэрэглэсэн туршилага алга байна. Шууд хагас кокс руу шилжээд, дараа нь түүнийхээ дараа барилгажуулалт, газ гээд ийм цахилгаанаар халаах гэдэг ийм асуудлуудаар дэлхийн улс орнууд л өнгөрсөн зуун, түүний урд талын зуунууд өнөөдрийг хүртэл энэ утааныхаа асуудлыг л ишийдэж ирсэн ийм туршилагатай юм байна л даа.

Энэ хагас кокс гэдэг бүтээгдэхүүн бол Япон, Солонгос, энэ Европын улс орнууд энэ Хятад улсад ч гэсэн ялгаагүй бүгдээрээ л ийм түлшийг хэрэглэж байгаа. Миний сая хэлсэн хоруу чанар нь 2-оос 3 дахин бага ийм л бүтээгдэхүүн юм байна. Хагас коксыг яаж үйлдвэрлэдэг юм бэ гээд ингэхээр энэ юу Багануур шиг ийм хүрэн нүүрсийг 550-аас 700 градус халаадаг юм байна. Хуурай перолизын арга гээд. Баяжуулаад тэгээд хуурай перолизын аргаар 2 боловсруулалтын түвшин нь 2 илүү болоод энэ хооронд хагас кокс үйлдвэрлэгддэг. Давирхай гэж энэ нөгөө хорт бодисуудын дийлэнх нь бас тэр давирхай болоод буудаг, нэг хэсэг хий гардаг тэр хийгээр нь бол цахилгаан станц гэх мэт бусад хэрэглээнд хэрэглэдэг энэ бол олон улсын туршилага байгаа. Энэ туршилагыг л хэрэглэж үзье гэж энэ судалгааг бол өнгөрсөн жилээс хойш бид нар ЭХЯ, Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороо, Тавантолгой түлш компаниас энэ ажлын хэсэг байгуулагдаад л дэлхийн улс орнуудын

утаа буулгасан туршилагыг судалж үзсэн юм. Явж, явж л энэ хагас кокс гэдэг шинжлэх ухааны нэртэй коксжих нүүрс огт хамаагүй. Хүмүүс зүгээр кокс юу хагас кокс гэдэг шинжлэх ухааны нэршлийг нь ярьж байгаа, энэ бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэлийн аргаар гаргаж авдаг энэ бүтээгдэхүүний аргыг л түүхий эд болгож хэрэглэе гэсэн энэ дүгнэлтийг хийгээд явж байгаа юм.

Яг өнөөдрийн байдлаар энийг бол энэ жилдээ багтаад Улаанбаатар хотын уул нь бол тэр 177 тэрбум төгрөг гээд ярьж байсан бол 12 сарын 15-наас 2 сарын 1-ний хооронд хамгийн их утаа тогтдог энэ цаг үед бол Улаанбаатар хотод хэрэглэж үзье гэж анхны саналыг оруулаад, Нийслэлийн иргэдийн Хурал руу оруулсан. Нийслэлийн бондоор санхүүжнэ, нийслэлийн асуудал гээд. Тэгээд олон нийтийн шүүмжлэл гараад бас хэт өндөр үнэтэй асуудал байна гээд. Тийм учраас буулгаад сая юу Даваацэрэн захирлын ярьж байгаа 24500 тонн, 26 мянга бид 2 зөрж болохгүй шүү. 24 мянга билүү, 500 билүү, 26 билүү, 26 мянга орчим тонн хагас коксожсон бүтээгдэхүүн юу оруулж ирж импортлож оруулж ирээд энэ мидлингийнхээ оронд түүхий эдээ солиод энэ Улаанбаатар хотын Налайх, Налайх дүүрэг, Яармаг, Нисэх, Сонгино гээд энэ нөгөө бусад гэр хорооллуудаасаа жоохон ийм тасарчихсан, чадвал Дархан хот дээр хэрвээ зөвшөөрвөл.../минут дуусав/

Г.Ганболд: Чойжилсүрэн сайдын микрофоныг өгье, нэмж өгье.

Б.Чойжилсүрэн: Эдгээр юу газрууд дээр бол туршилтын галлагаа хийж үзье, хэр юу үр дүн үзүүлж байна вэ гэдгийг ингээд юу харъя гэдэг ийм ишийдвэр гаргаад явж байсан. Санхүүжилт НЗДТГ-аас юу нийслэлийн бондоор явж байгаа учраас тендер нь бол НЗДТГ дээр зарлагдсан байгаа. Сая Даваацэрэн захирал яг хэллээ. Тендерийг нь уул нь бол 9 сарын 10-нд зарлаад 10 сарын 10-нд оролцогчдыг юу үнийн санал

авах ёстой байсан сая энэ НЗД нар солигдсонтой холбогдуулаад тендерийн үйл ажиллагаа зогсчихсон байгаа. Одоо энэнээс дахиад 5, 6 хоног илүү хойшилох юм бол ерөнхийдөө бол энэ жилдээ хагас коксожсон бүтээгдэхүүнийг импортлох ажил бол зогсоно гэсэн үг. Тендер шалгаруулаад, ялагчийг тодруулаад тэр нь нөгөөдөх юу хагас коксоо нийлүүлээд, тэр хагас коксожсон бүтээгдэхүүнээр бүтээгдэхүүн шахмал түли үйлдвэрлээд хэрэглэгчдэд хүргэх хугацаагүй болж байна гэсэн үг. Ийм байдалтай байна. Одоо нийслэлийн шинэ Засаг дарга энэ талаар бол тодорхой мэдээлэл хийх болов уу гэж бодож байгаа. ЭХЯ, Орчны хохирлыг бууруулах үндэсний хороо бол мэргэжил, арга зүйн туслалцаа дэмжлэг зүүлж байгаа.

Г.Ганболд: Одонтуяа гишүүн асуулт асууя.

С.Одонтуяа: Тэгэхээр өнөө өглөөний тэр интернэтэд дэлхийн статистик гэдэг дээр хамгийн их бохирдолтой улсаар Монгол Улс бүүр дэлхийд 1 дүгээрт нэрлэгдсэн байгаа. Тийм учраас энэ бол бас ингээд улсаараа ийм бохирдолтой хотод амьдарч, бохирдолтой улсад амьдарч байгаадаа бол бас их гутамшигтай санагдаж байна. Тэгээд асуулт асууя. Энэ сүүлийн 3 жил яг энэ агаарын бохирдол яг угаартсанаас яг хэдэн хүн нас барсан бэ? Энэ нас барсан хүний тоо ингээд л дардаг юм уу, яадаг юм зөрөөд байдаг юм. Ер нь яг хэдэн хүн ингээд нас бараад байгаа юм бэ? Тэгээд энэ эрүүл мэндийн байгууллагуудаас гаргасан дүнгээр ингэж байгаа шүү дээ. Хэрэв агаарын бохирдлын эсрэг эрс шийдэмгий цогц арга хэмжээ авахгүй одоогийн байдлаар үргэлжилбэл 24 он гэхэд 5 жилийн дотор 13 мянга орчим хүн агаарын бохирдлоос шалтгаалан нас барна гэсэн ийм тооцоолол байгаа.

Тэгэхээр Чойжилсүрэн сайд одоо нэг ийм нуугдаж тоглохоо болиод ийм шийдэмгий л нэг арга хэмжээ авмаар байна. Бид нар чинь хэдийгээр яах вэ янз

бүрийн өөр нам эвсэл ч гэсэн ард иргэдийн эрүүл мэндийн асуудал бол үнэхээр тартагтаа тулчихлаа шүү дээ. Тийм учраас энэ дээр нэг одоо өнөөдрийн энэ хэрэглээд байгаа арга нь болохгүй байгаа бол больчихъё, жоохон зоригтой арга хэмжээ аваад би бол таныг энийг чадна гэж бодож байна. Би 8 оноос л энэ нөгөө Нийслэлийн иргэдийн Хуралд сууж байлаа. Дараа нь дүүргийн Засаг дарга хийлээ. Энэ хийж байгаа ажлууд чинь бүгдээрээ ерөөсөө үр дүн харагдахгүй байгаа байхгүй юу. Зүгээр л нэг урд хормойгоо хойд хормойгоор нь нөхсөн. Тэгээд зарцуулж байгаа мөнгө нь улам л нэмэгдээд байгаа юм. Тэгэхээр ийм үр ашиггүй зүйлд зараад зараад үр дүнгээ өгөхгүй. Ард иргэд нь улам нас баралт нь нэмэгдээд, агаарын бохирдлоос улбаалаад жилд дунджаар 1400-аас 4 мянга орчим хүн амь насаа алддаг, тэрний 15 хувь нь хүүхэд гээд л ингээд, 50 хувь нь утаанаас улбаатай гээд л ДЭМБ-ийн судалгаа гараад байгаа байхгүй юу. Тэгэхээр энийг ерөөсөө бүүр нэг ийм том асуудал болгоод, бүүр нэг шинэчилсэн арга зүй гаргавал яасан юм бэ? Энэ саяын юунууд чинь нэг нь ч үр дүнгээ өгөхгүй байна.

Ер нь 20 оны сонгуулийн дараа танайх шууд энэ кокс, энэ хагас коксын үйлдвэрээ барьчихаж болоогүй юм уу? Яригдаад л мөрийн хөтөлбөрт орчихсон л байсан. Тэгээд л ингээд энэ үйлдвэрийг барьчихсан бол өнөөдөр ингээд хийх, яваад байхгүй ч байсан байх. Тэгэхээр энэ дээр өөр танд бодож байгаа арга байна уу? Тэгээд дээрээс нь Нямбаатар Хотын дарга хэлсэн байна лээ шүү дээ. Би энэ хагас кокс оруулж ирж түлэхийг зөвшөөрөхгүй гээд. Тэгэхээр яах юм бэ? Дээрээс нь энэ урт хугацаандаа яах юм бэ, дунд хугацаанд яах юм бэ, өнөө маргаашгүй яаралтай, нэн яаралтай авч хэрэгжүүлэх гээд ингээд нэг 3 түвшинээр та яг нэг юмаа тайлбарлаад өгөөч. Тэгээд энэ бид нар чинь ийм их нүүрстэй бүүр болохгүй бол нүүрснийхээ аман дээр цахилгаан гаргаад энэ бараг үнэгүй ч цахилгаан өгч болохоор ийм л их нөөцтэй

орон шүү дээ. Ингээж болохгүй байсан юм уу?

Тэгээд л энэ их том нүүрсийг зөөж авчраад л энд нь түлээд байх хэрэг байсан, бид нар чинь шинэ зуунд амьдарч байгаа. Энэ талаар нэг дорвитой л юм яамаар байна. Тэрнээс зүгээр нэг жирийн мэдээнүүд бол авмааргүй байна. Тэгээд би Ганболд даргаа Улсын Их Хурал дахь АН-ын бүлгээс хүсэлт гаргасан юм. Яг энэ сүүлийн 3 жил яг энэ агаарын бохирдлоос болоод угаартаж амь насаа алдсан хүн хүний тоог бичгээр өгөөч гэсэн 1 дүгээрт. 2 дугаарт одоо яг энэ түлж байгаа шахмал түлш тэр барьцалдуулагч гэдэг нь хүний биед ямар ч хоргүй гэдгээ бичгээр авъя, тэр лабораторийн шинжилгээний дүгнэлтийг нь бичгээр авъя гэсэн ийм хүсэлт гаргасан. Энийг би танаас дараа нь та энийг нь гаргуулаад авах хэрэгтэй байна. Энийг бүгдээрээ нэг мөр шийдэхгүй бол болохгүй байна ийм хэдэн асуулт асууя.

Г.Ганболд: Чойжилсүрэн сайдын микрофоныг өгье.

Б.Чойжилсүрэн: Ингэх үү Ганболд даргаа энэ угаартсан хүмүүсийн тооны талаар асууж байна. Нийслэлийн агаар орчны бохирдлын үндэсний хорооныхон манай ажлын хэсгээс энэ тал дээр хариулах хүмүүс гараа өргөөдхөөч. Угаартсан хүмүүсийн тоо.

Г.Ганболд: Тэгвэл ажлын хэсгийнхэн тийшээ тэр.

Б.Чойжилсүрэн: Тэр юу аль нэг юун дээр нь суучих.

Г.Ганболд: Аль нэг тоотой микрофон руу шилжээд сууя. 3 номер луу суугаад НЭМГ-ынхан хариулт өгөх юм байна. Эхний асуултуудад. Сүүлийн жилүүдэд хэдэн хүн яг энэ сайжруулсан түлштэй холбоотой угаартаж нас барсан талаар. Мөн 2024 он гэхэд яг энэ сайжруулсан түлш нь агаарын бохирдолтой холбоотой олон хүн эрсдэлд

орох гээд байна гэж байна. Энэний талаар их тодорхой хариулт. Ажлын хэсгийн 3 номерын микрофоныг өгье. Танилцуулаад, хариултаа өгөөрэй.

С.Өнөрсайхан: НЭМҮТ-ийн захирал Өнөрсайхан байна. Нийт энэ манай дээр бол энэ Хор судлал шуурхай удирдлагын алба ажиллаж, өдөр болгон бид нар Улаанбаатар хотын 9 дүүрэг, Монгол Улсын хэмжээн дэх угаарын хийн хордлогыг өдөр болгон бүртгэн авч байгаа. 23 оны 1 сарын 1-ний өдрөөс 10 сарын 16-ны өдрийн байдлаар одоо 14 цаг гэсэн сая ирэхийнхээ өмнө авахад нийслэлийн 7 дүүрэг, 15 аймагт нийт 2243 хүн угаарын хийн хордлогын улмаас эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ авсан байна. Эдгээрээс 54 хүн нас барсан. Үүний 17 нь хүүхэд байна гэсэн ийм тоо байгаа. Энэ тоо бол өнгөрсөн оны үе мөн үеийнхтэй харьцуулахад 30-аас 40 дахин өндөр байна гэсэн ийм тоо гарч ирж байгаа. Мөн 23 оны 10 сарын 13-ны өдрөөс 16-ны өдрийн 14 цаг гээд энэ долоо хоногоор авахад бол нийт 34 тохиолдол угаарын хийн тохиолдол гарсан байна гэсэн ийм нэг хүн нас барсан гэсэн ийм тоог бол бид нарт өгч байгаа.

Түрүүн бас гишүүний асуусан энэ ДЭМБ-ын зөвлөх ирээд ажилласан, энд ямар дүгнэлт өгсөн бэ гэдэг дээр бид бас асуултыг давхар хариулъя гэж бодож байна. Ерөнхийдөө бол энэ Монгол Улсад үүсээд байгаа энэ угаарын хийн асуудал бол маш анхаарал татсан эмгэнэлтэй тоо баримтууд байна. Энэ дээр бид нар юу эрүүл мэндийн байгууллагуудад байгаа энэ нэг ололттой тал нь бол эмнэлэгт хүн ерөөсөө нас барсан тохиолдлыг бол гаргаагүй байна. Энэ бол эмнэлгийн тусламж үйлчилгээг сайн үзүүлж байгаа ч гэсэн эмнэлгүүдэд тэр карбоксигемоглобиныг тодорхойлох анхан шатны тусламж үйлчилгээ үзүүлэх бололцоо нөхцөл хангалт маш муу байна гэдэг ийм тоо гаргасан байгаа. Мөн хор судлаач эмч нарыг нэмэн бэлдэхгүй бол улсын хэмжээнд 4 хүн байна. Энийг нэмэгдүүлэх хэрэгтэй гэсэн.

Хамгийн гол зүйл маань энэ угаарын хий үүсээд байгаа зүйл маань ард иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролтой холбоотой ч гэсэн тэр угаарын хий мэдрэгчтэй их холбоотой байна гэдэг дүгнэлт гарсан. Яагаад гэвэл Налайхад нийт 54 тохиолдол гарч байгаа нь улсын дунджаас бага байна. Энэ юутай холбоотой юм гэхээр 150 мянган төгрөгийн үнэтэй угаарын хий мэдрэгчийг байршуулсан байгаа. Тийм учраас яг энэ угаарын хий алдагдаад ирэх үед Тавантолгойн нүүрсний уурхай буюу холбогдох байгууллагууд очиж арга хэмжээ дор нь авснаар энэ Налайх дүүрэгт бол угаарын хийн хордлого хамгийн бага гарсан байна гэсэн дүгнэлт байгаа. Гэтэл яагаад бусад дүүргүүдэд энэ өндөр байна вэ гэхээр нөгөө 20 мянган төгрөгийн үнэтэй маань салгаад аваад явчихдаг, зарчихдаг эсхүл цахилгааныг нь салгаад байгаатай холбоотой байна 1 дүгээрт. 2 дугаарт ямар ч нүүрс түлсэн утаа гаргана энэ бол онолын хувьд зөв гарцгүй асуудал.

Одоо өнөөдөр угаарын хий их алдагдаад байгаа нь энэ зуухны чанартай нь холбоотой байна. Энгийн зуух ялангуяа бүх айлууд түлж байна. Эд нарын тэр калори өндөртэй нүүрстөрөгчийн агууламж өндөртэй ийм нүүрсийг хэрэглээд байхаар шаталтаа дийлэхгүй угаарын хий ингэж үүсгэж гэр дотор дотор орчинд бол угаарын хий алдагдах нөхцөлийг бүрдүүлээд байна. Тийм учраас 27 он гэхээр цахилгаанжуулах бас ажлыг бол бүх нийтээр цахилгааны асуудлаар шийдэх нь хам хамгийн зөв юм гэсэн дүгнэлт бол өгөөд явсан байгаа.

Г.Ганболд: Ажлын хэсгийн 2 номер, ажлын хэсгийн 7, ажлын хэсгийн 7 номер.

Ж.Батсайхан: Та бүгдийн энэ өдрийн амрыг эрье. Экологийн цагдаагийн албаны Эрүүл хяналт шалгалтын хэлтсийн дарга, хурандаа Батсайхан байна. Манай хэлтэс маань Монгол Улсын

ЗГ-ын 2018 оны түүхий нүүрсийг хориглох 62 дугаар тогтоолын хэрэгжилтийг хангадаг хэлтэс байгаа юм. Саяын нийгмийн ЭМТ-өөс ондоо мэдээллийг та бүхэнд өгнө. Энэ нь яаж байгаа вэ гэхээр бүсчлэл гэж байгаа, агаарын чанарын бүсчлэл гэж байгаа. Тэрэн дээр гарсан статистик тоон мэдээллийг та бүхэнд өгье. 2020 оноос 22 онд иргэд угаартсан дуудлага мэдээлэл 60-аас 65 хувиар буурсан. Үүнээс өртөж хохирсон 50 хувиар буурсан тийм статистик мэдээлэл байдаг юм манай дээр дуудлага мэдээлэл нь авагдаад, яг түүхий нүүрс болон шахмал түшинээс болж угаартсан иргэдийн талаарх мэдээллүүд байгаа юм.

Энэ дээрээс хамгийн сүүлийн статистик мэдээлэл нь гэхээр 2023 оны 1 сарын 1-нээс 23 оны 10 сарыг 15-ныг хүртэл 330 дуудлага мэдээлэл ирсэн. Өмнөх оноосоо бол 20 онд 1180 байсан, 21 онд 472 байсан, 22 онд 412 байж байгаад яг өнөөдрийн байдлаар 330 болоод дандаа бууралттай тийм үзүүлэлтүүд явж байгаа. Энэний улмаас бас маш олон иргэд хохирч байгаа боловч одоо энэ үзүүлэлт нь бас буурчихсан тийм үзүүлэлтүүд харагдаж байдаг. Энэ хамгийн эмгэнэлтэй асуудал нь бол хүн хүний амь нас хохирч байгаа асуудал байдаг. Энэний бас нэг шалтгаан нөхцөлүүдийг нь цагдаагийн байгууллагаас тогтоосон байдаг юм. Энэ дээр гар хийцийн буюу энгийн зуухтай, төслийн зуухтай, нам даралтын зуухтай, угаар мэдрэгч, угаар мэдрэгчийн тэжээл дууссан гээд энэ оны байдлаар 330 дуудлага мэдээлэл бүртгэгдсэнээс 119 нь угаар мэдрэгчгүй, дээрээс нь яндангийн сойлтоо хаасан 56, яндангаа авч өрхөө бүтээсэн 71, битүүмжлэл алдагдсан 23 гээд шалтгаан нь тодорхойгүй гээд 180 бүртгэгдсэн байдаг юм. Эд нар нь бүгдээрээ сайжруулсан шахмал түли түлсэн, гаднын эх үүсвэрээр ямар нэгэн байдлаар бол хог хаягдал түүхий нүүрс түлсэн тийм тохиолдлууд бол бүртгэгдээгүй байдаг юм. Танилцуулж дууслаа.

Г.Ганболд: Чойжилсүрэн сайд нэмж хариулъя.

Б.Чойжилсүрэн: Одонтуяа гишүүний даргын асуултад хариулъя. Их том асуултауд тавьж байна 3 минутад бас хариулж амжихгүй бол цаг сунгаж өгөхийг хүсэж байна. Мэдээж юу агаарын чанарыг Улаанбаатар хотын агаарын чанарыг шийдэхэд төгс шийдье гэвэл бүх айлыг орон сууцжуулах юм байна шаардлагатай. Тэгж байж бид нар утаанаас бүрэн сална. Одоо бол Улаанбаатар хотын гэр хороололд амьдарч байгаа иргэдийн тоо бас жоохон маргаантай. 190 мянга гэж ярьдаг зарим нь 230 мянга гэж ярьдаг, дундажлаад 200 мянган өрх гэр хороололд амьдарч байна. Энэ өрхүүдийг орон сууцаар хангахад доор хаяж 50 орчим их наяд төгрөгийн санхүүгийн эх үүсвэр хэрэгтэй болж байгаа юм. Орон сууц түүнийг хангах дэд бүтцийг барьж байгуулахад. 50 орчим их наяд төгрөг гээд ингээд бодохлоор танд зүйрлээд хэлэхэд 2010 оноос хойш Улаанбаатар хотод жилд дунджаар хамгийн багадаа бол 9996 орон сууц ашиглалтад орсон байна. Хамгийн өндөр ашиглалтад орсон жил нь бол 18 мянган орон сууц жилдээ ашиглалтад өгч байж. Гэхдээ энэ хооронд 2010 оноос хойш ийм хэмжээний орон сууц ашиглалтад ороод байхад хотын гэр хорооллын тоо энэнээсээ буугаагүй нэмэгдсэн.

Тэгэхээр орон сууцжуулах процесс маань хүн амынхаа өсөлтийг, өрхүүдийнхээ өсөлтийг бол гүйцэж чадахгүй байгаа ийм нөхцөл байдал бид нарт байгаа юм. Тэгэхээр магадгүй энэ орон сууцжуулах процесс дунд, урт хугацаанд, урт хугацаандаа, магадгүй 10, 15, 20, 30-аад жил үргэлжлэх байх. Энэ хооронд наана нь яах вэ гэдэг ийм асуулт үүсэж байгаа юм. Газжуулъя гэдэг ийм юу зорилтууд тавьсан хотууд шийдэж эхэлсэн юм байна. Гэтэл энэ ОХУ-аас Хятад руу манай улсаар дамжуулан тавих газрын хоолой хамгийн өөдрөгөөр тооцоолоход 2030 оноос нааш ашиглалтад орохгүй нь. Яг өнөөдрийн

байдлаар ОХУ, Хятад улс 2 хоорондоо энэ газрынхаа үнийн үнэ худалдааныхаа нөхцөлүүдийг эцэслэн тохироогүй байна. Энэ Ямалын ордоос манай хил хүртэл 4700 орчим километр, манай Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээр 1100 орчим километр, манайхаас урагшаа Бээжин хүртэл дахиад 1700 орчим километр явах ийм төсөл юм байна.

2 дугаарт импортын юу цахилгаан эрчим хүч чинь бас бусдаас хараат байдаг учраас энэ газрын тухайд бол магадгүй энэ асуудал эцэслэгдээд шийдэгдсэн тохиолдолд Орос, Хятадын хооронд бид нар гуравдагчаар худалдан авна. Ерөнхий хэрэглэгч бол том хэрэглэгч бол Хятад байх нь тодорхой, 50 тэрбум, 30 тэрбум м³, 50 тэрбум юу метр куб шоо метр куб хий дамжуулах 1420-ийн өргөнтэй ийм хоолой төслийн ажил явж байгаа юм байна. Тэгэхээр бид нар бол энэ дунд хугацаанд гэж яагаад хамгийн бага хугацаа ойрын хугацаанд бол 2025 онд гэхэд энэ хагас коксын үйлдвэрийг барьж ашиглалтад оруулсан тохиолдолд 2025-аас 2035 оны хооронд энэ юу хагас коксожсон бүтээгдэхүүнийг нэвтрүүлъя. Утааны чанар доор хаяж 50 хувь, магадгүй 60, 70 хувь буурах болов уу гэсэн. Гэхдээ бүрэн буух тухай ярьж байгаа асуудал биш.

Хорт утааныхаа нэг хэсгийг нь бол боловсруулалтын аргаар ялгаж аваад булчихъя л гэсэн үг, агаар мандалд гаргахгүйгээр, нэмэлт бол боловсруулалт хийгээд дулааны аргаар нэмэлт боловсруулалт хийгээд. Энэ хагас коксожсон бүтээгдэхүүнийг л үйлдвэрлэлд нэвтрүүлъя, үйлдвэрийг нь барьж эхлээд тендер зарлая. Энэнийхээ өмнө оновчлох хэрэгтэй байна. Түлж үзэх хэрэгтэй байна. Энгийн ухамсраар энэ Улаанбаатар хотын утаан дотор чинь бас энэ айл өрхүүдийн яндангаар гарч байгаа утаанаас гадна автомашинуудын ялгарч байгаа утаа байна. Ердийн тоосжилт хүртэл байна. Цахилгаан станцуудад станцуудаас гаргаж байгаа ялгаруулж байгаа утаа хүртэл орж

байгаа учраас нийтээр хэрэглээд үзэхэд түлж үзэж ямар хэмжээний хүссэн хэмжээний үр дүнг гаргаж байна уу, үгүй юү гэдэг.../минут дуусав/

Г.Ганболд: Чойжилсүрэн сайдын микрофон цагийг сунгая.

Б.Чойжилсүрэн: Ингээж түлж үзье оновчилъё гэсэн чинь л, туршилт туршиж үзье гэсэн чинь энэ дээр бүүр мэдээллийн ийм том эсрэг үйл ажиллагаа яваад миний энэ туршиж үзье гэдэг энэ үгэн дээр бүүр зохион байгуулалттай хэд хэдэн хэвлэлийн бүлэглэлүүд ажиллаад энэ ажлыг ер нь ерөнхийдөө унагаах тал руугаа олон нийтийн санаа бодлыг нөгөө талд нь гаргах ийм гэмт мэдээллийн гэмт халдлагад өртөж байгааг нууцгүй үнэнээ хэлье. Энэ дотор янз янзын л ашиг сонирхолтой улсууд байх шиг байна. Улс төржиж байгаа нэг хэсэг байх гэж бодож байна. Гэхдээ танай намыг ярьж байгаа юм биш шүү. Манай дотор ч гэсэн иймэрхүү асуудлууд байгаа. Энэ утааны чанар юу утаа, Улаанбаатар хотын утаа буурчих юм бол магадгүй тэр улс төрийн оноонууд тодорхой бүлэг, ЗГ, нам, улс төрийн хүчин, хувь улс төрчид дээр оноо авчхаж магадгүй гээд энийг хийлгэхгүй гэсэн иймэрхүү зохион байгуулалттай бүлэглэлүүд явж байгааг нүдэн дээр илт байгааг та бүхэн бүгдээрээ мэдэж байгаа. Ийм л сэдэв байгаа юм.

Тэгэхээр 10 жилийн дараа, 20 жилийн дараа утааны чанарыг бууруулна гээд одоо юу ч хийхгүй сууж байснаас таны санал болоод байгаа юм бол бас нэг энэ олон нийтийн хэл амаар ингээд шүүмжлүүлээд яваад байгаа зүйл бол мидлингээсээ дахиад нэг алхаад хагас коксожсонд шилжчихье л гэсэн ийм л зорилтыг яриад байгаа шүү дээ. Бүх судлаачид энэ утааныхаа асуудлыг шийдсэн улс орнуудын түүх туршилага, хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээнүүд бол ямар ч салаа утгагүй ийм л зөвлөгөө өгдөг юм байна лээ.

Цахилгаанаар халаая гээд ингээд тооцохоор 200 мянган айлыг яг өвлийн 12 тэс эхэлсэн 12, 1 дүгээр сард бол Монгол гэр дунджаар бквт, 80м2-тай орон сууц орон сууцууд бол нөгөө хананыхаа зузаан, нимгэнээс шалтгаалаад дулаан алдалтаасаа шалтгаалаад 8-аас 15 мвт-ын цахилгаан халаагуур хэрэгтэй болчихоод байгаа байхгүй юу. Бүгдээр нь бүгдийг нь үржүүлэх юм бол манай юу Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороон дээр 3 гегаватт буюу 3000 мвт цахилгаан эрчим хүч Улаанбаатар хотод бүх айл өрхийг цахилгаанаар халаахад хэрэгтэй болох нь. Зүйрлээд хэлэх юм бол 4 дүгээр цахилгаан станц 770мвт-ын хүчин чадалтай гэвэл 4 ширхэг 4 дүгээр цахилгаан станц шиг ийм хүчин чадалтай цахилгаан станц эх үүсвэрийн хувьд хэрэгтэй.

Түүний дараа энэ цахилгаан юу цахилгааныг тараах шугам сүлжээ, дэд станцууд, цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, холбох өртөөг юу хуваарилах байгууламжууд гээд энэ бас өөрөө бас дахиад 10 орчим сая тэрбум долларын хөрөнгө оруулалтууд шаардаад байгаа юм. Яг манай өнөөдрийн нөхцөл байдалд Монгол Улсын тухайд бол ийм хэмжээний эх үүсвэрийг нэг дор босгоод энэ асуудлуудыг шийдэх бололцоо тун хомс байна.

2 дугаарт энэ нүүрсээр ажилладаг цахилгаан станцуудыг санхүүжүүлэх санхүүгийн эх үүсвэрүүд бол өдөр ирэх тусам хумигдаж байгааг та бүхэн, та бүхэн бас ойлгож байгаа. Дэлхий нийтээрээ энэ дулаарал, уур амьсгалын өөрчлөлттэй тулчихсан байгаа энэ цаг үед ер нь ерөнхийдөө их төвөгтэй нөхцөл байдал руу ороод байгаа юм. Тэгэхээр эхний ээлжид ямар ч байсан хамгийн ойрын наад талын шийдэл бол Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороо, ЭХЯ, Тавантолгой түли компани дээр хамтарсан ажлын хэсгийн дүгнэлт бол шинээр нэг их шууд нуужин зохиох гэхээсээ түрүүлээд энэ утааныхаа асуудлыг ямар ч байсан 50 хувиас дээш

шийдчихсэн улс орнуудын туршилагыг нэвтрүүлчихье. Тэнд байгаа зүйлийг энд авчраад хуулаад яг ижилхэн чанартай хагас коксын үйлдвэрлэх үйлдвэрийг барьчихъя гэсэн ийм л саналыг олон нийтэд дэвшүүлж байгаа юм.

Эцсийн энэ туршилт гэдэг үгэн дээр тоглуулаад байгаа энэ галлагааг хийж үзэж нягтлах нягтлах гээд байгаа нь бас хэд хэдэн учир дутагдалтай байна. Жишээлбэл хамгийн ойрхон энэ БНХАУ гэхэд хагас кокс үйлдвэрлэдэг 160 орчим үйлдвэр байна.

Г.Ганболд: Дахиад цаг сунгая.

Б.Чойжилсүрэн: Энэ хагас коксон бүтээгдэхүүнийг аваад шахмал түли үйлдвэрлэдэг 300-гаад үйлдвэр байгаа юм байна. Монгол Улсад хамгийн ойрхноор нь жишээлбэл энэ Ордос хотод нэг жишээлбэл хагас кокс үйлдвэрлэж байгаа үйлдвэр 6, 7, шахмал түли тэр хагас коксоор шахмал түли үйлдвэрлэж байгаа нэг 10-аад үйлдвэр байна. Ордос хот жишээлбэл яг далайн түвшинээс дээш 750 орчим метрт байгаа. Улаанбаатар хотод жишээлбэл 1200 метрт байгаа. Тэгэхээр яг юу Ордост байгаа үйлдвэрийг жишээлбэл Улаанбаатарт шууд соруудоод тавих бол бас учир дутагдалтай байна. Яагаад гэвэл 1200 метр 750 хооронд агаарын даралтын чанарын зөрөө гарна. Тэгэхээр манай дээр бол тэр үндсэн суурь нь бол хагас кокс дээр байгаад, бид нар бас тэр оновчлолын 5, 10 хувийг нь нааш цааш өөрчилдөг үзүүлэлтүүдийг өөрчилж байж яг Улаанбаатар хотод тохирсон түли үйлдвэрлэх шаардлага үүсэж байгаа учраас энэ туршилтын галлагаа хийе гэдэг энэ зүйлийг бид нар ярьсан юм. Ажлын хэсэг бид нарын санал нэгдээд бас энэ өвөлжингөө л өнгөрсөн өвөл энэ тал дээр л бид нар судалгаа хийж явсаар байгаад ийм л саналыг олон нийтэд дэвшүүлээд байгаа. Эцсийн шийдвэрийг бол яг Монголын Улаанбаатарчууд шийдэх ёстой. Улаанбаатарчуудын дийлэнх нь энэ түлиийг түлээд

мэдэгдэхүйц өөрчлөлт гарч байна гэдэг ийм шийдвэр гаргаж байгаа бол дараагийнхаа үйлдвэр барих тухай асуудлыг ярих ийм л зүйлийг тодруулж байгаа юм.

Г.Ганболд: Одонтуяа гишүүн тодруулъя.

С.Одонтуяа: Тэгэхээр ингэсэн юм Чойжилсүрэн. Би бол зүгээр ер нь Монголчууд бид энэ агаарын бохирдлыг бууруулах дээр зүгээр бүр сэтгэхүйн өөрөөр сэтгэе л гэсэн санааг хэлсэн юм. Одоо би чинь ингээд би энэ 8 оноос хойшоо л энэ дүүргийн энэ агаарын бохирдол, нийслэл гээд л энэтэй л холбож үзлээ. Зарцуулж байгаа мөнгө бүхэн нь үр ашиг өгөхгүй л байгаа байхгүй юу, үнэндээ өгөхгүй байна. Тэгэхээр энэ их мөнгийг үр ашигтай зүйл рүү нь зарцуулъя. Тэгээд орон сууцжуулъя гээд та хэлж байгаа хэр нь хариулахдаа нэг зэрэг орон сууцжуулахаар 50 их наяд гээд. Би ямар бүгдийг нь нэг зэрэг шийдье гээгүй, мэдээж 50 их наяд байхгүй. Тэгэнгүүт цахилгаанаар зарим нүүрсний аман дээр цахилгаанаар ингээд зарим хэрэгцээгээ цахилгаанаар хангах уу гээд тэгэхээр нийтдээ дахиад 3000 мвт. Би ингэж ийм туйлширсан юм яриагүй байхгүй юу. Ер нь бид нар дэлхийн улс орнууд яаж энэ гэр хороолол, жижиг тэр нүүрс түлдэг юунаасаа салаад байна вэ гэхээр зүгээр энэ хажуугийн.../минут дуусав/

Г.Ганболд: Нэг минут сунгая Одонтуяа гишүүний.

С.Одонтуяа: Яаж салж байгаа вэ гэхээр зүгээр зөв чиглэлд л явж байгаа байхгүй юу. Ирээдүй рүү чиглэсэн зөв чиглэлд. Тэр нь өнөөдөр хөрөнгө оруулалт нь бага байж болно. Тэгэхдээ тэр хэзээ ч алдагдалгүй тийм хөрөнгө оруулалт руу хийж байгаа байхгүй юу. Жишээлэхэд хотын гадна маш гоё орон сууцын хороолол барьчихсан, тэндээ эмнэлэг, сургууль, бүх хурдны зам нь байчихсан. Түүн дээр тодорхой хамаагүй 10 хувийг нь тэр гэр хорооллын айл өөрөө төлдөг, 20

хувийг нь улсаас төлөөд, 70 хувийг нь ипотекийн 3, 4 бүүр хамгийн бага хувийн хүүтэй зээлээд, ингээд яг гэр хорооллынхонд зориулсан ийм утаанаас бууруулах орон сууцын хороолол барьсан бол бид нар хэдэн мянга мянгаар нь барьчихсан байгаа байхгүй юу. Тэгэхэд чинь хэдэн жил л баахан л ингээд л түли гээд л байдаг, 3 дугаар цахилгаан станц миний мэдэхийн лав л та нар 17 тэрбумыг тэнд оруулаад л байхгүй. Тэгээд л ерөөсөө оруулсан бүх мөнгө нь өнөөдөр ямар ч үр ашиггүй байгаад байгаа байхгүй юу. Тэгэхээр би энэнээсээ болиод одоо үр ашигтай юм руу хийх тийм сэтгэхүйгээ өөрчилбөл яасан юм бэ? Энийг нь их.../минут дуусав/

Г.Ганболд: Санал хэллээ. Аубакир гишүүн асууя.

Т.Аубакир: Баярлалаа. Үндсэндээ Улаанбаатар хотод энэ шахмал түлшийг хэрэглээд 6 жил орчим боллоо л доо. Тодорхой хэмжээнд үр дүнд бас хүрсэн Одонтуяа гишүүнээ. Та бид нар Улаанбаатар хотод ажиллаж, амьдарч байгаа хүмүүс нэг үе бол 5, 10 метрийн урдах машинаа ч харахгүй утаанд дарагдаад явж байсан үе бий. 3, 4 дүгээр хорооллоос уруудаад л Тасганы овоонд ирэхэд үндсэндээ урдах машинаа ч харахгүй. Болкан гадаа янз бүрийн юман дээр тавьсан хувцсыг тордог дардаг, гэрт байгаа хувцсанд үнэр шингэдэг гээд л яриад байвал маш их юм бий л дээ. Тодорхой хэмжээнд үр дүнд бол хүрсэн.

Мэдээжийн хэрэг аж ахуйн чанартай ажил энэ бол. Тэндээс нүүрс авчраад тэрийг барьцалдуулагчтай нь хольж хутгаад ингээд сайжруулсан шахмал түли болгоод гарахад аж ахуйн чанартай ажил. Аж ахуйн чанартай ажил дээр заавал нэг алдаа дутагдлууд бол гардаг юм. Сайжраад явж байгаа. Тэрний үр дүнд бол үндсэндээ тухайн үед одоогоос 7, 8 жилийн үед өмнө байсан үеийнхтэй харьцуулах юм бол Улаанбаатар хотын утаа мэдэгдэхүйц буурсан, мэдэгдэхүйц буурсан.

Мэдээжийн хэрэг энийг цаашилаад орон сууцжуулах, цахилгаанаар халаах, сая Чойжилсүрэн сайд хэлж байна, дүнгэнэтэл үнэнээ хэлчихдэг хүн л дээ манай сайд чинь. Орон сууцжуулах тэрийг жилдээ 9, 10 мянган орон сууц барилаа гэхэд хүн амын өсөлтөө гүйцэхгүй, нөгөөдөх Улаанбаатар хотод ирж байгаа нүүдлийг гүйцэхгүй гээд л маш олон шалтгаанууд бий. Хэчнээн их наяд төгрөг хэрэгтэй орон сууцжуулахад.

Ингээд 6, 7 жил явчихжээ. Одоо санхүүгийн хувьд бол алдагдалтай ажиллаж байгаа. Жилдээ 800 гаруй тэрбум төгрөгийн зардал гаргаад, 200 гаруй тэрбум төгрөгийн борлуулалт хийгээд, үндсэндээ 557,5 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай явж байгаа. Энийгээ Чойжилсүрэн сайд цаашидаа энэ төр хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд байдаг юм уу, төр ингээд яг алдагдал хүлээгээд яваад байх юм уу? Мэдээж хэрэг алдагдалтай бол хувийн хэвшлүүд орж ирэхгүй байх л даа. Өөр богино хугацаанд хийж хэрэгжүүлэх бид нар арга замыг хайж олох хэрэгтэй ер нь бол. Энэ дээрээс ингээд судалгаанаас харахад 540 мянган тонн нүүрсийг 200-гаад мянган айл өрх сайжруулсан шахмал түли шатааж байгаа юм байна. 174 ААН чинь 140 мянган тонн түүхий нүүрс бас түлээд байна л даа хажуугаар нь. Энийгээ багасгах цэгцлэх, бага оврын энэ нүүрс, түүхий нүүрс хэрэглэдэг үйлдвэрүүдийг хотоос гаргах арга хэмжээнүүд бас байдаг болов уу? Энийг авч хэрэгжүүл. Энэ нэг хэсэг манай бас Дэд хороон дээр яригдаж л байсан асуудлууд.

Мэдээж хэрэг энэ Улаанбаатар хотын агаарын бохирдол зөвхөн утаа гэхээсээ илүү энэ тоосжилтын асуудал байна. Манай Нийслэлийн дарга ороод ирлээ. Энэ тоосжилт гэдэг бол сүүлийн үед энэ яаж багасгах ёстой, ногоон байгууламжийг сайжруулах ёстой юм уу. Дээрээс нь автомашинаас гарч байгаа энэ утааны бохирдол гээд маш олон бохирдлууд нийлээд үндсэндээ сая манай цагдаагийнхан, онцгойгийнхны хэлсэн

зарим амь нас эндэгдэх тийм ээ янз бүрийн асуудлууд гарч байна шүү дээ. Тийм учраас Чойжилсүрэн сайдаас нэг л асуудал энэ 500 гаруй тэрбум төгрөгийн алдагдлыг бууруулах төр хувийн хэвилийн түншлэлээр илүү сайжруулаад явах бололцоо бий юу? Ганц л асуулт байна. Үр дүнгээ бол өгч байгаа шахмал түлш бол Одонтуяа гишүүнээ.

Г.Ганболд: Чойжилсүрэн сайдын микрофоныг өгье.

Б.Чойжилсүрэн: Аубакир гишүүнээ ийм юм. Хэрвээ энэ хагас коксыг олон нийт дэмжсэн тохиолдолд Монголын Засгийн газар 2 нөхцөл бүрдүүлэх юм. Эхний ээлжид бол хагас коксын үйлдвэр барингуут 3 бүтээгдэхүүн гарах юм байна. Хагас кокс гарна. Энийг нь Тавантолгой түлш компани доор хаяж 10 жилээс доошгүй хугацаанд худалдан авах гэрээ хийж өгөх ёстой. 1, 2 дугаарт хий гарах юм байна. Тэр хийгээрээ цахилгаан станц бариад сүлжээнд нийлүүлэхэд нь бол төвийн эрчим хүчний систем худалдан авдаг байх ёстой. 3 дугаарт тэр давирхай гээд бүтээгдэхүүн байгаа. Энийгээ бол аж үйлдвэр хөгжсөн одоохондоо эхний ээлждээ манайд боловсруулах бололцоо байхгүй учраас гадагшаа импортлоод гараад явах ийм нөхцөлтэйгөөр тендер зарлах учиртай юм. Тэгэхээр энд юу төрийн болон орон нутгийн өмчөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах тендерт өөрчлөлт оруулахгүй бол 10 жил хүртэл хугацаанд худалдан авах бололцоо байхгүй байгаа энэ хуулийн төслийг Нямбаатар дарга Хотын даргаар шинээр томилогдсон. Энэ утаа дээрээ ямар бодлого барих юм, энэ бодлогоо тодорхой болгосны дараа бол энэ Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороо ЭХЯ бид нар бол тусална шинэ Засаг даргад.

Г.Ганболд: Ашгүй Нямбаатар дарга ороод ирлээ. Их зөв юм боллоо. Хэдэн асуултууд бас гишүүд бүгдээрээ л асуусан л даа яг тодорхой хариулт өгсөнгүй. Одоо хоёулаа байж байгаад

Нямбаатар дарга ажлын хэсгийн 4 дээр суучхаач та. Тэгээд хэдэн асуулт байна. Яг сайд яг энэ хагас коксжих таны яриаг байгаа энэ хагас коксжих нүүрс нөгөө 37 тэрбум нүүрс яг орж ирэх юм уу? Хотын дарга бол сая хотын даргад нэр дэвшиж байх үеэрээ бол энийг бол оруулж ирэхгүй. Яагаад гэхээр надад мэргэжлийн хүмүүсийн өгч байгаа тайлбараар бол ямар ч ялгаагүй юм байна гэдэг ийм тайлбар өгч байна лээ.

Гэтэл сая сайд бол мидлинг бол дэгдэмхий нь 21 хувь, хагас коксжих бол дэгдэмхий нь 7 хувь. Тийм учраас бол бараг 3 дахин ялгаатай гэдэг. Тийм учраас заавал оруулж ирнэ гэж байна. Тэгээд энэ дээр яг энэ нийслэлийнхэнд нэг тодорхой хариулт өгөөдхөөч. Яг энэ дэд хорооны хурал дээр. Энэ хагас коксжих нь нүүрс орж ирэх юм уу үгүй юү энэ жилдээ? Орж ирлээ гэхэд бол яг тодорхой цэгүүд дээрээ. Ер нь бол манай төрийнхөн бол бас зарим нэг байдлаар энэ үг хэллэг дээрээ ч гэсэн нэгэнт туршигдчихсан юм бол тэрийг туршилт гэлгүй иргэдэд нэгэнт туршигдчихсан зүйлийг бид нар ингээд иргэдэд бодитоор харуулах л ажил хийх гэж байна гэдэг юмнуудаа хэлэхгүй бол үг хэллэгээсээ болоод ингээд нийгмийг баалуулаад яваад байгаа зүйл байгаа юм.

Миний ойлгож мэдэж байгаагаар бол 1000 орчим тонн хагас коксжих нүүрс орж учирсан байх ёстой Монгол Улсад. Тэрийг ашиглаж байгаа юу? Тэр яг хаана байна вэ? Тэрийг ашиглаад, тэрийг эхний ээлжид бас тэр харуулах байдлаар нэгхэн газар ч юм уу туршилт гэхгүйгээр, туршилт гэхгүйгээр би тэрийг зөвхөн Нисэхэд ч юм уу, Яармагт ингээд харуулах ийм боломж байгаа юу гэдгийг асуух гээд байгаа юм.

Даваацэрэн даргаас хэдэн асуулт асууна. Өнгөрсөн жилээс бол утаа бол эрс нэмэгдсэн. Тэрэнтэй холбоотой сая 1 нийслэл НЭМҮТ-өөс өнгөрсөн жилээс хойш зөвхөн 23 оны эхний бараг 3 сар гэсэн үг шүү дээ. 10 сар одоо л галлагаа эхэлж байна. 23 оны эхний 4 сарын

байдлаар бол 54 хүн нас барсан. Энэ нь өнгөрсөн жилийнхээс угаартсан болон нас барсан хүмүүсийн тоо бол 30-аас 40 хувиар өссөн гэдэг тайлбар өглөө. Гэтэл эсрэгээр нь Экологийн цагдаагаас тийм юм байхгүй бүүр байнга буурч байгаа гээд тэгэх юм. Төрийн байгууллагууд нэг мэдээллүүдээ нэгтгэж, нийгэмд зөв ойлголт өгөхгүй юм уу? Энэ дээр та хоёр 2 тусдаа нэг энэ тодорхой ойлголтууд өгөөч.

Би ний НЭМҮТ-өөс яг таны нас баралтын шалтгаан бол энэ мэдрэгчийн чанартай холбоотой байсан гэж та шууд хариулсан. Энэ дээр яг энэ УОК, Орчны бохирдлын үндэсний хорооныхон яг дүгнэлт хийсэн юм байна уу? Яг энэ 150000-ын мэдрэгчтэй газар нь хүн нас барах нь их бага байв уу? Тэр 20 мянган төгрөгийн мэдрэгч нь тэгвэл тийм хулхи юм шахсан байсан юм уу? Энийг нэг асуумаар байна.

Хамгийн гол юм бол сүүлийн үед нийгэм дээр ярьж байгаа юм бол ерөөсөө энэ өнгөрсөн жилээс хойш агаарын энэ хотын утаа нэмэгдсэн нь бол барьцалдуулагчтай холбож ярьж байгаа. Одоо таны ярьж байгаагаар бол гаднаас оруулж ирж байгаа дотоодын Баргил технийн барьцалдуулагч авч байна гэж байна. 50-аас доошгүй хувийн цардуултай. Дотоодын нийлүүлж байгаа энэ Баргил технийн цардуул нь яг юу юм бэ? Та бол 50-аас дээш хувийн цардуултай л барьцалдуулагч авч байгаа гэсэн шүү дээ. Бидэнд ирж байгаа мэдээлэл бол дотоодынх нь бол шохойн чулуутай барьцалдуулагч, Хятадаас орж ирж байгаа барьцалдуулагч нь бол бас Хятадад олон төрлийн барьцалдуулагч байна. Энэ агуулгаараа бол яг ямар төрлийн барьцалдуулагч орж ирж байгаа нь тодорхойгүй. Тендер зарлахдаа маш өндөр дүнгээр 5 мянган тонн гэдэг юм уу, өндөр дүнгээр ингэж зарладаг учраас дотоодын жижиг барьцалдуулагч хийж байгаа компаниуд оруулах, нийлүүлэх боломжгүй байна гэдэг гомдол бол надад Дэд хорооны даргын хувьд ирж байгаа.

Тийм учраас энэ жилийн тендер шалгаруулалтууд одоо яг хийгдсэн үү? Миний ойлгож байгаагаар бараг хүчингүй болоод ер нь шууд гэрээ рүү шилжээд явж байгаа гэж ойлгож байгаа шүү дээ. Тэгээд хэд хэдэн удаа өндөр дүнгээр тендер зарлаж байгаад 2, 3 удаа зарлаад хүн орохгүй хүчингүй болохоор нэг Хятадын бэлэн барьцалдуулагчтай гэрээ хийдэг юм биш үү? Тэрнээсээ болоод чанарын шаардлага хангахгүй ийм зүйл орж ирж байгаа юм биш үү гэдгийг би асуух гээд байна.

2 дугаарт нь танайх энэ орж ирж байгаа бүх барьцалдуулагчдаа олон улсын лаборатори руу явуулж үзсэн үү? Гадаадын Солонгосын юм уу хөндлөнгийн лабораторид Хятадаас оруулж байгаа болон дотоодоос нийлүүлж байгаа барьцалдуулагчуудаа лабораторид шинжлүүлж үзсэн үү? Тэгээд цаашидаа ер нь бол Нямбаатар сайдаас энэ хагас коксын талаар та тодорхой арга хэмжээ авахаас гадна, ер нь энэ Тавантолгой компанийн удирдлага бүтцийн хувьд ер нь энэ агаарын бохирдлын асуудал бол нийслэл дээр л яригдаж байгаа. Тэгээд НЗД-ын шууд харьяалал руу оруулаад Засаг дарга нь хариуцлагаа хүлээгээд энэ дээрээ хяналтаа тавиад ингээд явах боломж байгаа юу Нямбаатар даргаа? Тэгэхгүй бол энэ чинь ингээд Тавантолгой компанийн харьяаллын билүү? Тийм байх аа? Хувьцаа эзэмшигч тийм ээ. Тэгээд энэ дээр бас нэг тодорхой хариултууд өгөөч. Эхлээд хэдэн номер, Нямбаатар сайд, Нямбаатар дарга ажлын хэсгийн 4 номер.

Х.Нямбаатар: Баярлалаа. Би Байнгын хорооны гишүүд энд байгаа хүмүүсийн энэ өдрийн мэндийг эрээд, маш товчхон хариулт өгье. 1 дүгээрт 177 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэр нийслэлд байхгүй. Эх үүсвэр байхгүй учраас бид хагас коксын тендер зарлахгүй маш товчхондоо.

2 дугаарт таны асууж байгаа наад сайжруулсан түлшний үйлдвэр гэдэг

үйлдвэртэй би очиж танилцсан. Жилд нийслэл хотод 550 мянга орчим тонн нүүрс сайжруулсан түли хэрэглэх хэрэглээтэй юм байна лээ. Гэтэл энэ 3 үйлдвэрийн маань нийлбэр ТЭЗҮ 1 сая 400 мянган тонн нүүрс үйлдвэрлэх юм байна лээ. Тэгэхээр цаашид бид нар орон сууцжуулах бодлого дээрээ 180 градус өөрчлөлт гаргая гэдэг ийм төлөвлөлт ярьж байна. Би сая энэ дэд бүтцэд холбогдсон төвүүдийн зарим үйл ажиллагаатай яваад нэг жишигийн зураг ТЭЗҮ боловсруулах энэ дараагийн шатад эх үүсвэр мөнгө босгох энэ асуудлуудыг бас олон улсын донор байгууллагуудтай уулзахаар ийм цаг төлөвлөж байна.

Би нийслэл хотын НЗД бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагчаар яг томилогдоод ажлын 2 дахь өдрөө ажиллаж байна. Гэхдээ би энэ амралтын өдрүүдэд болон өмнөх өдрүүдэд нь сайжруулсан түлиний үйлдвэрийн үйл ажиллагаатай очиж танилцсан. Та бүхэн энэ асуудлыг хөндөж тавьж байгаа нь маш сайн зүйл. Би маш олон зуух туршиж байгаа хүмүүс энэ тэр дээгүүр орж гарсан. Тэнд хүмүүсийн өгүүлж байгаа нэг өгүүлэмж байгаа нь энэ сайжруулсан түлиний үйлдвэрийн хэрэглээг айлуудад хэрэглэж байгаа зуухтайгаа бас уялдахгүй, хүчилтөрөгчийн хэмжээ бага байна гэдэг ийм зүйлийг бас зарим хүмүүс дурдаж байна лээ. Тэгэхээр энийг мэргэжлийн байгууллагуудаар бас нэг эргэж дүн шинжилгээ гаргуулах тал дээр энэ хорооноос бас ажил зохион байгуулаасай гэж бодож байна.

2 дугаарт бид энд тэндгүй байгаа агаарын бохирдлыг бууруулах ийм жижиг, жижиг үр дүн, эффект нь гарахгүй мөнгө эх үүсвэрүүдийг бүгдийг нь нийслэл дээр төвлөрүүлээд бид нар зөвхөн орон сууцжих гэдэг энэ төлөвлөлт рүүгээ явмаар байна гэдгийг хэлье. Би энэ 5 дахь өдөр бас тодорхой хууль тогтоомжийн өөрчлөлт, цаашид нийслэл хийж хэрэгжүүлэх ажлын тайланг олон нийтэд мэдээлэх гэж төлөвлөж байгаа учраас өмнө нь би бас дэлгэрэнгүй зүйл

хэлэхэд төвөгтэй байна. Бид нар жилд дунджаар Улаанбаатар хотод энэ агаарын агаар, хөрс, усны бохирдлын тоо хэмжээ алдагдаж байгаа боломж өртгүүд зэргийг бас нэг тооцож энэ танилцуулга дээрээ дурдъя гэсэн зүйл байгаа.

Хэрэв 177 тэрбум төгрөгөөр коксожсон нүүрс авах дээрээ тулбал нүүрс авалгүйгээр айлуудад тэр сая төгрөгийн үнэтэй байна уу, цахилгаан халаагуурууд байна лээ, 0,7 вольт зарцуулдаг, хамгийн ус буцалгагчаас багаар гэрийг халууцуулж дулаацуулдаг ийм бас төхөөрөмжүүд хэрэглээнд нэвтрээд хэдийн мянган айл хэрэглээд явж байгаа юм байна лээ. Тэгэхээр бид нар бол 2024-өөс 2026 оны хооронд орон сууцжих барилгажих төлөвлөлтөд ороогүй нүүрс түлж байгаа энэ бүсийн айлуудад бол цахилгаан халаагуур энэ хамгийн хэмнэлттэй эрчим хүчний үр ашиг тооцоо гардаг зүйлүүдийг бид нар бас эргэж харж үзмээр юм байна лээ. Өмнө нь бол бид нар яг энэ 2024-өөс 26 оны хооронд барилгажих бүсүүд дээр шинэ хуулийн төсөл хөтөлбөр танилцуулахаар Их Хурал, ЗГ-т танилцуулахаар бэлдэж байгаа гэдгийг товчхондоо хэлье.

Таны 2 дахь асуусан асуулт бол сайжруулсан түлиний үйлдвэрийг бид нийслэл авбал яасан юм бэ гээд. Энэ тал дээр Хэрэг эрхлэх газрын дарга, Монгол Улсын сайд Амарбаясгалан даргатай өнөөдөр бид нар ярилцсан. Хэрэв бид нар авдаг дээрээ тулбал хэд хэдэн нөхцөл тавьж авъя. 1 дүгээрт бид нар ийм 300 тэрбум төгрөгийн жилийн алдагдалтай байдлаар цаашид ажиллуулахгүй, бүтцийн болон.../минут дуусав/

Г.Ганболд: Ажлын хэсгийн 4 номерыг сунгая, гүйцээж хариулъя.

Х.Нямбаатар: Бид нар шилжүүлж авах дээрээ тулбал бүтцийн томоохон өөрчлөлт хиймээр байгаа юм. Энэ үйлдвэр бараг 3000 орчим

ажилтантай ажиллаж байгаа гэж байгаа юм. Нэг иймэрхүү үйлдвэр БНХАУ-д бол 300 хүнтэй ажилладаг гэсэн тооцоо байдаг юм байна лээ 1 дүгээрт. 2 дугаарт бид нар энэ технологийн хувьд Чойжилсүрэн сайдтай бид нар ярьсан, бас өөрчлөх дараагийн шатны ийм технологийн дэвшилүүд хийх шаардлагууд байгаа. Одоогийн энэ байгаа юу чинь бол ерөөсөө л ирж байгаа мидлингийг няцлаад, барьцалдуулагч бариад хийчхэж байгаа байхгүй юу. Энэ тохиолдолд бид нар яг энэ өнөөгийн сайжруулсан түлшний хэмжээтэй юуг яг энэ хэмжээгээр нь тийм үйлдвэрээсээ ирж байгаа, угаагдаад ирж байгааг бараг шууд ийм жижиг хэмжээтэйнүүдийг нь бараг савлуул үйлдвэрлэлийн өртөг 30-аас 40 хувь буурах боломжтой энэ тэр гэсэн ийм тооцоо судалгаанууд байгаа юм байна лээ. Тэгэхээр ийм хэдэн зүйлүүдийг нэлээн ярилцаж байж өмнөх өр ширийг нь яах юм гэдэг энэ зүйлүүдийг ярьж байж шилжүүлж аваад ийм бүтцийн өөрчлөлтүүд хийгээд явахад бол болохгүй гэх газаргүй л гэдгийг л. Гэхдээ бид нарын эцсийн зорилго бол өдрөөс өдөрт, жилээс жилд сайжруулсан түлшний үйлдвэрийн хувь хэмжээг бууруулах гэдэг тэр зорилт руу л явна. Өөрөөр хэлбэл орон сууцжуулах гэдэг.

Г.Ганболд: Чойжилсүрэн сайд.

Б.Чойжилсүрэн: Нямбаатар дарга шинэ томилогдож байна, залуу хүн бас эрч хүчтэй ажиллах байх. Бид тусална. Энэ хагас кокс руу шилжихгүй юу орон сууцжуулах бодлогоо юу яаж байгаа бол хамаагүй болно. Бид бол зүгээр энэ өнөөдрийг хүртэл судалгааныхаа үр дүнг танилцуулж байгаа юм. Санхүүжүүлэх юу нь бол НЗДТГ дээр тендер зарлагдахаар 9 сарын 10-нд зарлагдсан байсан тендер нь одоо ингээд нөгөө зогсчихсон байгаа юм. Тэгээд энэ орон сууцжих ажлыг хөөцөлдөөд ингээд явна гэвэл болно. ЭХЯ, Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороо энэ тал дээр бол нэлээд тусалж ажиллана. 177 тэрбум төгрөг гээд ярьж байна шүү дээ. Яг

өнөөдрийн байдлаар 177 сая төгрөгөөр 2-оос 3 өрөө байр Улаанбаатарт авч магадгүй. Тэгэхээр 177 тэрбум төгрөг бол мянган айл орон сууцанд орох их мөнгө байхгүй юу.

Гэхдээ 200 мянган өрх нийслэлийн гэр хороололд байна гэхээр 199 мянга л болно, үлдэнэ цаана нь яндан. Тэгэхээр нөгөө орон сууцжуулах процесс маань бидний хүсэж байгаа энэ үр дүнг юу хүлээж хүч хүрэхгүй байж магадгүй. 199 мянга 200 мянгын хооронд яндангийн хооронд сүртэй ялгаа гарахгүй болов уу гээд л бид нар урьд нь Нямбаатар даргаас өмнө ийм санал оруулчихсан байсан юм. Тэгэхээр одоо Нямбаатар дарга ирээд ондоогоор ажиллаж ажиллана гэж байгаа бол Нямбаатар даргын энэ саналыг хүндэлж үзнэ. Энэ хүн өөрийнхөө тооцоог хийгээд ирэхээр бид нар бол шаардлагатай тусалцааг нь үзүүлнэ.

Энэ Тавантолгой түши ТӨК-ийн 51 хувийг нь бол ЭТТ компани эзэмшиж байгаа, 10 хувийг нь өмчлөгчийн эрхийг бол төрийн өмчийн хороо ТӨБЗГ, 39 хувийг нь ЭХЯ хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлэгч байж байгаа юм. Бид нар уул нь энэ Улаанбаатар хотын агаарын чанартай шууд холбоотой учраас хэрвээ Нямбаатар дарга энэ залуу хүн ингээд авч байвал энэ юуг бол нийслэл рүү шилжүүлэхэд, одоо ер нь нийслэл рүү шилжүүлнэ гэсэн тогтоол нь ч уул нь ЗГ-ын тогтоол гарчихсан байсан юм байна лээ урьд нь. Бид нар бол юу нийслэл дээрээ төвлөрөөд тэр Нямбаатар дарга зөв яриад байна шүү дээ. Энд тэнд юу зарцуулж байгаа мөнгийг бүгдийг нь нэг зорилгод хийгээд нэг хяналт дор оруулъя гээд ингээд бүх төсвийг нь шилжүүлээд, үйлдвэрийг шилжүүлээд ингээд туслахад бэлэн байгаа, хамтраад ажиллахад бэлэн байгаа.

Г.Ганболд: Ажлын хэсгийн 6 номер.

Ц.Даваацэрэн: Байна уу? Яах вэ агаарын бохирдол зүгээр ер нь энэ

хэмжилт, хэмжиж байгаа энэ багаж энэ үзүүлэлтүүдээр бол учиргүй ингээд агаарын юуг түшинээс хамаарсан ийм агаарын бохирдол утаа бол учиргүй нэмэгдээд байгаа нь бол харьцангуй энэ шинжилгээнүүдээр бол бас тэгж харагдахгүй байгаад байгаа юм. Зүгээр ер нь бол нэг зүйлийг бид нар бас шийдэх ёстой. Түрүүн Их Хурлын гишүүн бас хэлчихлээ л дээ. 174 ААН-ийн 140 мянган тонн түүхий нүүрс Багануурын нүүрс түлж байгаа, өнгөрсөн жил тэгж түлсэн. Энэ жил ЭХЯ-наас энэ ААН-д 110 мянган тонн түүхий нүүрс Багануураас оруулж ирж түлнэ гээд зөвшөөрөл авчихсан явж байгаа.

Тэгэхээр бид нар ЗГ-ын 62 дугаар тогтоолын 18 оны 62 дугаар тогтоолоор бол Улаанбаатар хотод түүхий нүүрс түлэхийг бүрэн хориглосон шүү дээ. Тэгэхдээ энэ шийдвэр бас 100 хувь хэрэгжээгүй явж байгаа шүү гэдгийг хэлэх хэрэгтэй. Өнөөдөр 540 мянган тонн шахмал түли 200 мянган айлд өгч байгаа. Яг үүнтэй зэрэгцээд 174 ААН 140000-ыг энэ бараг 1/3-ийг нь бас түүхий нүүрс түлж байгаа хэвээрээ байгаа гэж байгаа юм. Тэгээд 3 том 2, 3, 4 дүгээр цахилгаан станцууд чинь нийтдээ 6 сая гаруй тонн түүхий нүүрс түлдэг шүү дээ. Тэгээд эндээс гарч байгаа тоос, тоосонцорт бас тодорхой хэмжээний ТЭЦ 4-ийнх бол харьцангуй бас арай гайгүй. ТЭЦ 3, 2 яндангийн шүүлтүүрүүд бол бас тийм шаардлага хангасан хүрээнд бол байхгүй байгаа гэж бид бол үзэж байгаа. Тэр орчных нь бохирдолтой харчхаад ингээд үзэхээр бас ийм үзүүлэлтүүд бол байдаг.

2 дугаарт энэ барьцалдуулагчтай холбоотой асуудал бас байнгын хардлага дагуулдаг. Энд янз бүрийн тийм чанартай, чанаргүй юмнууд хийдэг гээд. Ер нь 21-ээс 22 онд шилжих өвөлжилтийн асуудал дээр бол манайх 10 гаруй ААН-ээс 10 гаруй төрлийн барьцалдуулагч авч хэрэглэсэн байдаг юм. Тэгээд энэ би чадна гээд нэг зах дээр хүнд ажил хийнэ гээд тэгээд бас авчраад хэлэхээр хийж чаддаггүй хүмүүстэй адилхан ерөөсөө энэ

Монголд хийж байна, хийж байна гээд олон барьцалдуулагчийн энэ жижиг үйлдвэрүүд чинь дандаа зүгээр барилгын зориулалттай. Модны цавуу, цаасны цавуу энэ тэр хийдэг нэг ийм юунууд байж байгаа шүү дээ. Дээрээс нь энэ юуны цементтэй холбоотой ингээд ийм асуудлуудаар ер нь клингер энэ тэр хийдэг гээд ингээд янз янзын жижиг үйлдвэр. Эд нар бүгд манайх руу нийлүүлэх сонирхолтой байдаг юм. Энэ дээр манайх ажлын хэсэг гаргаад бүгдийг нь үзэж байгаа. Ер нь бол лабораториуд бол байнгын ажиллаж байгаа хяналт хийж байгаа лаборатори бол Хими, химийн технологийн хүрээлэнгийн лаборатори байна, Ашигт малтмалын газрын лаборатори байна. Улаанбаатар хотод байж байгаа олон улсын SGS гэж, SGS Монголиа гээд энэ компанийн лаборатори энэ чинь олон улсын жишиг стандарттай лаборатори шүү дээ. Энд бол бид нар байнга дээжээ өгч байгаа.

Мөн Дулаан техникийн хүрээлэнгийн лаборатори байна. Мөн нийслэлийн Агаарын бохирдолтой тэмцэх газрын дэргэд Жайкагийн шугамаар манайд баригдсан лаборатори байгаа. Дээрээс нь бид нар энэ жил өөрсдөө лаборатори барьсан, лабораторитой болсон. Шинээр яах вэ барилга байгууламж нь манайд байсан. Бид нар тоног төхөөрөмж аваад. Тэгээд өдөр тутам бид нар өөрсдөө бас энэ орж байгаа мидлинг, гарч байгаа бүтээгдэхүүнийхээ бол дээжийг авч үзэж ингэж явж байгаа юм. Барьцалдуулагч дээр бол ялгаа байхгүй. Барьцалдуулагч дээр бол нэг их олон юм байдаггүй шүү дээ, угаасаа л цардуул гэдэг чинь нэг түрүүн 21 онд байхаа, 20 онд нөгөө анх энэ ген... систем гэж энэ уурын хатаалгатай систем манайд оруулж ирж байх үед бол манайхан гурил хийж байсан байхгүй юу, клиндертээ гурил хольж байсан. Тэгээд цардуул чинь ерөөсөө л энэ гурилын л гурилан дотор байдаг л энэ, одоо манайхны сүүлийн үед ашиглаж байгаа цардуул бол ихэнх нь эрдэнэшишийн цардуул дээр суурилсан

бүтээгдэхүүн л ашиглаж байгаа шүү дээ. Цардуул, тэгээд дүүргэгч бентонит, эсвэл нөгөө каолин гээд шавар хольсон л ерөөсөө энэнээс илүү хольц байхгүй шүү дээ барьцаалуулагчид. Юун дээр Баргил тех дээр хэрэглэж байгаа зүйл бол кальцийн, магнийн агуулгатай шохойн чулууны орцтой хийж байгаа юм. Яагаад энэ.../минут дуусав/

Г.Ганболд: 6 номер гүйцээж хариулъя.

Ц.Даваацэрэн: Яагаад энийг бид ашиглах болсон юм гэхээрээ зэрэг энэ манай үйлдвэрийг анх барихад нь ТЭЗҮ дээр нь ч байж байгаа, энэ нийслэлийн агаар орчны бохирдол дээр Жайкагийн шугамаар ирж байсан мэргэжилтнүүд ч хэлж байгаа. Ер нь Багануурын нүүрс урьд нь түлж байсан бусад энэ хүрэн нүүрсний нэг сайн тал нь хүхрийн агуулга багатай, дэгдэмхий маш өндөртэй, утаа ихтэй. Мидлингийн энэ угаасан нүүрсний мидлингийн чинь сайн тал нь болохоор дэгдэмхий багатай утаа багатай ч гэсэн хүхрийн агуулга нь Багануурын нүүрснээс 2 дахин их. Гэхдээ энэ бол стандартад батлагдсан 1 гэдэг хувин дотор л байдаг зүйл. Тэгэхээр нь зэрэг бид энэ хүхрийг яаж хүхэрлэг хийг бууруулах ёстой юм бэ, хүхрийг яаж барих ёстой юм бэ гэхээр энэ дээр энэ Жайкагийн мэргэжилтнүүдэд ч хийсэн, манай анхны ТЭЗҮ дотор ч байж байгаа анхны зөвлөмжөөрөө бол ер нь кальцитай, шохойн чулууны тодорхой орцтой байж энэ хүхэр буурах юм л гэдэг ийм юм. Тэгээд энийг бид нар маш олон лабораториудад туршиж үзсэн. Энэ доломиттэй барьцалдуулагч. Хүхрийн хэмжээг тодорхой хэмжээгээр буулгаж байгаа юм доломит барьцалдуулагч.

Тэгээд энийг болохоор нь зэрэг энэ шохойн чулуу зүгээр агаарт шатаагаад цацаад хаячхаж байгаа юм шиг ингэж буруу ойлгоод байх юм. Энэ чинь бол өөрөө целлюлоз гэдэг цардуултай. Целлюлоз буюу цардуулууд чинь бүгдээрээ л ялгаа байхгүй хүнсний зориулалттай ч байна, зарим нь болохоор техникийн

зориулалттай ч байна. Цардуулуудад ихэнх нь энэ бүүр хүнсэнд өөрөө хэрэглэдэг цардуулуудын л хэмжээнд хэрэглэж байгаа шүү дээ, орж байгаа шүү дээ энэ юун дотроо барьцлуулагч дотор. Целлюлоз бол ер нь бас л цардуулын нэг төрөл. Энэ нь нөгөө бүтэц молекулын бүтэц нь л өөр болохоос биш энэ целлюлоз цардуулууд чинь адилхан л юуны сахрын нэг олон төрлийн нэгдлүүд л байгаа шүү дээ. Тэгэхээр зэрэг энэ барьцалдуулагчаар ингээд хардаад ингээд учиргүй утаа нэмэгдчихлээ гэж хараад байгаа бол энэ биш, энэ нэг лабораторийн үр дүнгээр бол бид нар байнга үзэж байгаа шүү л гэдэг хэлэх байна.

Ер нь бол тэгээд манайд түлш бол сая Нямбаатар дарга сая хэллээ. Ер нь бол ингээд авчраад бид нар нунтаг хэсгийг нь барьцалдуулаад бүхэл болгоод, бүхэл хэсгийг нь буцаад дахиж нунтаглаад, дахиад ингээд хэвлэж байх хэрэг байна уу үгүй юү гэдэг дээр л асуудлууд бас гарч байгаа. Бид нар энийг дахиж туршиж лабораториудын шатааж үзэх бүх асуудлуудаар бол явж байгаа. Стандартуудаа бол өнгөрсөн жил сайжруулсан. Стандартаар чийг 8 хувьтай байсан бол бид нар энэ жил чийгээ 6 хувьтай болгоод ингээд шахмал түлшний чийг бол буурсан. Энэ хэмжээгээрээ бол нөгөө уугих утаа үүсэх энэ нөхцөлүүдийг бол бууруулсан гэж ингэж харж байгаа.

Тэгэхээрээ зэрэг энэ барьцалдуулагчтай холбоотой асуудал бол бас хэцүү. Ер нь бол импортоор бид нар авахгүй гэж. Ер нь 100 хувь 20, 21-ээс 22 онд бол 100 хувь импортоор авсан шүү дээ, авч байсан юм. Өнгөрсөн жил бол бид нар ерөөсөө 50, 40 хувийг нь дотоодоосоо авсан. 60 хувийг нь импортоор авсан. Энэ жил бол бид нар 50 хувиас багагүй хэмжээг нь дотооддоо хийж, 50 хүрэхгүй хувийг нь импортоор авна гэж ингэж тооцоод явж байгаа. Барьцалдуулагчийг маш олон компаниас жижиглэж, жижиглэж ингэж авах боломжгүй. Энэ чинь энэнээс хамаараад нөгөө зуурамхай

чанараас нь энэ цардуулын хэмжээнээс нь хамаараад технологи өөрчлөгдөөд байдаг. Шугам дээр явж байгаа шугам чинь нэг жигд явахын тулд, үйлдвэрлэлийн нөгөө ашигт үйлийн коэффициент чинь өндөр байхын тулд технологи жигд явах ёстой. Жигд байхын тулд энэ барьцалдуулагч нь нэг төрлийн барьцалдуулагч байж үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа жигд явна шүү дээ.

Гэтэл өнөөдөр нэгийг хийгээд, маргааш нэгийг хийгээд, нөгөөдөр нэгийг хийгээд байвал энэ чинь технологийн горим алдагдана, бүтээл буурна. Ийм байдалтай байгаа. Тийм учраас бид нар барьцалдуулагчийг төрөлжүүлэх ер нь 24-өөс 25 оны шилжих өвөл гэхэд бол бид нар ер нь импортын барьцалдуулагч хэрэглэхгүйгээр өөрсдөө барьцалдуулагчаа 100 хувь хийнэ гэсэн ийм л төлөвлөгөөтэй явж байгаа. Барьцалдуулагчийн хувьд бол үнэхээр тэр энэ шууд утаанд шууд нөлөөлөөд байгаа юм бол байхгүй. Шахмал түлшний 95-аас 96 хувь нь л зүгээр мидлинг л байгаа шүү дээ. 4-хөн хувьд нь л энэ барьцалдуулагч орж байгаа юм. Тэр утгаараа бол энэ дунд фракцын мидлингийг ер нь шууд барьцалдуулагч холхихгүйгээр дунд фракцын шигшээд бүхэл байж байгаа.../минут дуусав/

Г.Ганболд: Гүйцээж хариулъя 6 номер.

Ц.Даваацэрэн: Тодорхой хэмжээгээр сая Нямбаатар даргыг бас үйлдвэр дээр ажиллахад нь бид нар харуулсан л даа. Нунтаг хэсгээ бол үнэхээр барьцалдуулагч хийж бүхэл болгохоос өөр арга байхгүй. Дунд хэсгийн тэр яг манай гаргаж байгаа шахмал түлштэй ижил хэмжээний фракцаар ижил хэмжээний ийм юмыг бол шууд шигшээд шууд түлбэл яасан юм бэ гэдэг ийм л асуудал ярьж байгаа юм. Энэ чиглэлүүдээр нь стандарт дээр манайх ажиллаад, өнгөрсөн жил 56, 79 гэдэг стандарт дотор ер нь боловсруулж ангилсан нүүрсний түлш гээд ер нь

стандарт бол баталчихсан байж байгаа. Энийг бол Стандарт, хэмжил зүйн төвийнхөнтэй манайхан туршаад, килокалори, тоосонцор, хүхэрлэг хийн агууламжуудыг бүгдийг бас судалж үзээд ерөнхийдөө бол энэ чинь шахмал түлш мидлинг 2 бол бараг адилхан юм байна л гэдэг дүгнэлт гарчихсан байгаа.

Тийм учраас энэ барьцалдуулагчтай холбоотой ийм бас их хардлага сэрдлэгүүд яваад байдаг. Энэ бол манай үйлдвэрийн бас технологитой холбоотой шүү. Үйлдвэрлэлийн бүтээмжтэй их холбоотой зүйл шүү. 2 дугаарт нь ер нь энэнээс барьцалдуулагчид хамаарсан тийм хоруу чанар эндээс янз бүрийн тийм химийн хортой элементүүд бол барьцалдуулагч дотор байдаггүй гэдгийг шууд хэлмээр байгаа юм.

Г.Ганболд: НЭМҮТ ажлын хэсгийн 2, ажлын хэсгийн 2 номер.

С.Өнөрсайхан: Мэдээлэл зөрөх нь бол бид хэд бас гарцаагүй гэж бодож байгаа. Яагаад гэвэл манай дээр бол бүх дүүрэг, эрүүл мэнд сумд, аймгийн нэгдсэн эмнэлгүүдэд ирсэн өвчтөнүүд, эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ авсан хүмүүсийн тоо бол өдөр болгон бүртгэгддэг. Бид нар өглөө 7 цагт ирээд бүх бэлтгэл мэдээллүүдээ ингээд автоматаар манай программд бүртгэгдээд явж байгаа. Тэгэхээр цагдаагийн газар бол яадаг гэдгийг нь бид нар сайн мэдэхгүй байна. Ямар тохиолдолд цагдаагийн газарт ханддаг тэр бүртгэлүүд бол очиж байгаа. Манай дээр бол эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ авсан хүмүүсийн тоо бол ирдэг. Тэгээд яг өнөөдрийн байдлаар бол 2234 хүн буюу тэгээд би түрүүн тэр 30-аас 40 дахин гэдэг нь 30-аас 40 хувиар өндөр байна гэсэн ийм залруулга бол орж ирж байгаа, хувиар өндөр байдаг. Ер нь бол өнгөрсөн жилийнхээс бол өндөрсөн ийм байж байгаа.

Г.Ганболд: Ажлын хэсгийн 7.

Ж.Батсайхан: Түрүүний миний өгсөн мэдээлэл бол 22 он хүртэл 6 дүүргээр, 22 оны 223 дугаар тогтоол гарснаар Налайх дүүрэг нэмэгдсэнээр одоо 7 дүүргээр энэ мэдээлэл статистикууд гарч ирж байгаа юм. Тэгээд манай энэ статистик мэдээлэл маань яг угаарын хийд хордсон буюу түүхий нүүрс шахмал түвшинээс болж хордсон иргэдийн талаарх мэдээллийг түүж авсан статистик байгаа юм.

Г.Ганболд: Ажлын хэсгийн 4.

Ч.Буянжаргал: Тавантолгой түли компанийн Хэрэглэгчид үйлчлэх төвийн дарга Буянжаргал. Өнөөдөр манай хэрэглэгчид үйлчлэх төв маань ерөнхийдөө угаарын хийн хордлогоос урьдчилан сэргийлэх ажлыг бол зохион байгуулаад явж байгаа. Өнөөдөр гэр хорооллын нийтдээ 7 дүүрэгт 220 гаруй мянган айл өрх байна. Үүний нэг 20-оод мянга нь бол цахилгаан газ гэх мэт бусад эх үүсвэрээр дулааны асуудлаа бол шийдээд явж байна. Яг цаана нь 199860 өрх бол яг энэ манай үйлдвэрлэж байгаа сайжруулсан шахмал түлшийг бол хэрэглэж байгаа юм. Энэ 199860 өрхөд анх 2020 оны 3 сард Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооны санхүүжилтээр угаарын хий мэдрэгчийг бол бүх айлд тараасан байдаг. Үүнээс хойш бол улс бол ахиж бол энэ айлуудад бол угаар мэдрэгч бол өгөөгүй.

Тавантолгой түли компани Хэрэглэгчид үйлчлэх төв дээрээ хяналтын нэгдсэн төв байгуулсан. Энэ дээр айлуудад тараасан угаарын хий мэдрэгч дээр дамжуулах төхөөрөмжийг нэмэлтээр суурилуулсан. Одоогийн байдлаар бол Тавантолгой түли компанийн хэрэглэгчид үйлчлэх төв дээр нийтдээ 70650 өрхийг бол бүрэн хяналтад авсан. Өөрөөр хэлбэл энэ айлууд дээрээ гарч байгаа угаарын химийн хэмжээг 24 цаг бол дэлгэцээр хянаад байж байгаа. Налайх дүүрэг өнгөрсөн жил шинээр орсонтой холбогдуулаад Налайх дүүргийг 100 хувь хангасан. Тийм учраас өнөөдрийн

байдлаар Налайх дүүрэг дээр бол угаарын хийн дуудлага бол гарахгүй байгаа. Яагаад гэхээр сүүлд энэ суурилуулсан төхөөрөмж бол маш сайн 100 хувийн үр дүнтэй ажиллаж байгаа. Үлдсэн өнөөдөр энэ 199 мянгаас 70 мянгыг нь манайх ингээд хяналтын төвөөрөө 24 цаг угаарын хийн мэдээллийг бол бүрэн хяналтдаа аваад хяначхаж байна. Цаана нь 130 гаруй мянган айл үлдэж байгаа. Үүний 51196 айл бол өнөөдөр огт угаарын хийн мэдрэгчгүй байгаа. Өөрөөр хэлбэл улс 20 онд тавьж өгсөн тэр угаар мэдрэгчийг алга болгосон, эвдэрсэн, зарж борлуулсан ийм янз янзын шалтгаантай.

Тэгэхээр энэ эрүүл мэндийн байгууллага дээр ирж байгаа угаарын хийн дуудлагын яг хаяг юугаар нь манай Хэрэглэгчид үйлчлэх төв явж юунаас болж угаартав гэдэг шалтгаан нөхцөлийг нь бол тодруулдаг. Тэгээд нийт угаарын дуудлагад өртөж байгаа айлууд ерөөсөө угаарын хий мэдрэгчгүй байдаг. Энэ бол бараг 90-ээс 95 хувь нь угаарын хий мэдрэгчгүй эсвэл зайг нь салгасан эсвэл байхгүй эсвэл цахилгаанаас салгасан ийм шалтгаантай байж байгаа. Ер нь бол энэ угаартаад байгаа шалтгаан бол 2 л шалтгаан байгаа. 1 дүгээрт угаарын хийн мэдрэгч ажиллахгүй байгаа. 2 дугаарт бол зуухны нөхцөл байдал бол үнэхээр хүндэрсэн. Энэ 199 мянган айлын зуух юу айлаас өнөөдөр 82400 гаруй айлын зуух бол зуухны стандарт байхгүй, гар аргаар хийсэн энгийн Монгол зуухтай битүүмж маш их алдагдсан. Угаартах нөхцөл бол бүрэн бий болсон ийм зуухтай байж байна.

Нийт өрхийн 96 мянга, 99235 өрх бол байшинд амьдарч байгаа. Бид энэ угаарын хийн хордлогоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор энэ судалгаануудыг бол дотооддоо авдаг. Тэгээд судалгаа дээр тулгуурлаж бид нар энэ айлуудынхаа нөхцөл байдлыг бол хянаад явж байгаа. Энэ 99 мянган айлын 44200 гаруй айлын ханан пийшин бол үнэхээр хүндрэлтэй болсон. Өнөөдөр Монгол Улсад ханан пийшингийн стандарт гэдэг юм байхгүй.

Өөрсдөө яг нөгөө өөрсдийнхөө боломжоор дур зоргоороо ингээд ханан пийшингээ барьдаг, олон худагтай, янз янзын худагтай. Тэгээд насжилт маш өндөр. Дээд 30, 40 жил байшингаа бариад ханан пийшингээ солиогүй айл ч байж байгаа. Тэгэхээр энэ 44 мянган айлын ханан пийшин бол угаарын эрсдэлийг бол маш өндөр байгаа. Ингээд 82 мянган айлын эвдэрхий зуух, дээр нь 44 мянган айлын ханан пийшинг ингээд тооцоод үзэх юм бол 126 мянган айлын яндангаас үндсэндээ өнөөдөр дахин шаталтгүй тийм утаа бол шууд гарч байгаа гэж бид нар бол дүгнэж байгаа. Энэ айлууд бол үндсэндээ утааг дахин шатаах процесс тэр зууханд ханан пийшинд бол явагдахгүй байгаа. Үүнээс болж 1 дүгээрт агаарын бохирдол утаа бол ихсэж байгаа.

2 дугаарт энэ угаарын хийн дуудлага бол жилээс жилд ингэж өсөх ийм хандлагатай байгаа. Айлуудын зуух бол өндөр градустай энэ түлшний юугаар бол бас.../минут дуусав/

Г.Ганболд: Өөр нэмж хариулт хэлэх хүн байгаа юу? 6 номер ажлын хэсгийн 6.

Ц.Даваасүрэн: Бас түрүүн тэр доломит барьцалдуулагчийн асуудлаар таны асуултад бас дутуу хариулсан. Доломит барьцалдуулагчийг Нийслэлийн Агаарын бохирдолтой тэмцэх газар өнгөрсөн жил МХЕГ-ынхантай бүр хамтарч энэ туршилтуудыг бүгдийг хийгээд тэгээд Хими технологийн хүрээлэнгийн дүгнэлтүүдийг, энэ ЭМТ-ийн бас дүгнэлтүүдийг бүгдийг ингээд хамтарч байж гаргасан. Тэгэхээр энд бол ямар нэг стандарт давсан хоруу чанар байхгүй гэдэг дээр ер нь бүгд бол ингээд дүгнэлтүүд нь гарчихсан. Уг нь бол би энэ илтгэлийн дэлгэрэнгүй тавьсан юм, түүн дээр гарсангүй учраас бас харуулж чадсангүй. Тэгэхээрээ зэрэг энэ барьцалдуулагчтай холбоотой асуудал дээр бол ер нь нэг иймэрхүү асуудал байгаа шүү гэдгийг зөв ойлгоорой гэж хэлэх гэж байгаа юм.

2 дугаарт асуудал яах вэ зүгээр ер нь цаашидаа авч хэрэгжүүлж болох арга хэмжээний хүрээнд бол ер нь ганцхан түлш рүүгээ л бүгд ингээд анхаараад түлш рүүгээ л бүх хамаг буруугаа чихээд байдаг. Ер нь бол энэ зуухны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхгүй бол болохгүй. Энэ ер нь түлшинээс зөвхөн энэ нүүрснээс биш ер нь нойтон модноос ч гэсэн асар их угаарын хий ялгардаг. Утаа гарч л байгаа бол тэр чинь угаарын хийтэй л байна гэсэн үг шүү дээ. Тэгэхээрээ зэрэг энэ зуухны асуудлыг ер нь битүүмж сайтай, угаарын хий бага ялгаруулах энэ түвшинд нь энэ зуухны технологи зуухны хэрэглээг бол сайжруулж, технологийг нь сайжруулахгүй бол энэ болохгүй байна гэдэг бол бүүр харагдаад байгаа. Тийм учраас зуух руугаа бас бүгдээрээ анхаарах нь зүйтэй гэж ингэж харж байгаа.

Нөгөө нэг санал бол ийм байгаа юм. Энэ Баянхошууны наад Хөтөл гэж газар АХБ-ны санхүүжилтээр 200 айлыг төвлөрсөн нэг уурын зуухтай болгоод ингээд халаалт, бохирын асуудлыг нь шийдсэн юм байна лээ. Тэгээд энэ бол ерөөсөө цаашидаа бас сонгодог загвар юм уу гэж би ингэж харж байгаа. Ер нь энэ төслийг цааши нь үргэлжлүүлээд ингээд 200, 200-гаар нь ингээд холбоод явах юм бол 200 мянга чинь нэг л мянган уурын зуух болж хувирах гээд байгаа шүү дээ 1000. Тэгэхээр 1000 чинь бол энд зүгээр айлын зуух биш энэ чинь бол орчин үеийн халаалтын зуух учраас бол энэ дээр түлшээр нь хянаж болно, яндангууд дээр нь филтер шүүлтүүр тавиад хянаж болно. Тэгэхээрээ зэрэг энэ чиглэлийн төслийг бас ямар хугацаа байдаг юм энд хугацаанд нь тавиад бас төлөвлөөд хэрэгжүүлбэл зүгээр юм биш үү гэж ингэж харж байгаа юм.

Тэгэхээр ойрын хугацаанд бол бид юу хийх вэ гэхээр ер нь энэ юуны түлшнийхээ чанарыг сайжруулахын тулд энэ хагас коксын үйлдвэрээ барих асуудал руу ер нь маш яаравчилж орох ёстой юм биш үү л гэж ингэж харж байгаа. Тэгээд

энэ төвийн дулаанд бас холбож болох гэр хорооллын тооцооллыг бас гаргаж үзвэл яасан юм бэ гэдэг ийм юунууд бол байгаа.

Г.Ганболд: Тэр мянган тонн хагас коксжих ер нь хаана вэ?

Ц.Даваацэрэн: Мянган тонн хагас кокс өнгөрсөн жил манайхаар 400 нь Говь-Алтай аймгийн Бургастайн боомтоор 400 тонн орж ирээд манай хашаанд бол хадгалж байгаа. 500 гаруй тонн нь Гашуун сухайтын боомтоор орж ирээд Гашуун сухайтын боомт дээр тэндээ гаалийн бүсэд байж байгаа. Тэгээд энэ яагаад бид нар энийг татаж авчирч ингээд үзээгүй юм бэ гэхээр нь зэрэг 1 дүгээрт нь нөгөө нүүрсний оффтейк гэрээгээр хийгдсэн учраас бол юу гэдэг юм үнэ тогтоож чадаагүй, өндөр үнэтэй авчраад орлогод авах боломжгүй, зарлагдах боломжгүй байгаа учраас өнөөдрийг хүртэл ингээд байж байгаа. Тэгээд энэ асуудал нь бол АТГ-т шалгагдаж байгаа учраас бол энэ дээр бид нар туршилт хийгээд ашиглах боломжгүй гэж ингэж үзээд байж байгаа юм.

Г.Ганболд: Чойжилсүрэн сайд, Чойжилсүрэн сайдын микрофоныг өгье.

Б.Чойжилсүрэн: 2000 Ганболд дарга 2023 оны 3, 4 дүгээр сард Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооноос 242 сая төгрөг баталсан. Энэ 242 сая төгрөгөөр Тавантолгой түли компани дээр бас 80 орчим байх 4, 4, 20, 20 тонноор 80 тонн шахам 79 сая аравны хэдэн ч байгаа байх яг тодорхой тоон дээр жоохон уучлаарай. 79 тонн орчим хагас коксожсон бүтээгдэхүүн импортолж оруулж ирсэн, 4 ондоо үйлдвэрээс. Түүгээрээ туршилтын хагас коксожсон түли шахмал түли үйлдвэрлэж, одоо манай Тавантолгой түли компанийн шугамыг ашиглаад үйлдвэрлэж үзсэн байгаа бид нар 1.

2 дугаарт 4 ондоо үйлдвэрээс 1, 1 тонн байхаа, яг үйлдвэрлэхсэн шахмал

түлиийг бас импортолж оруулж ирсэн. Иймэрхүү байдалтай байгаа. Одоо бас янз бүрийн хэвлэл мэдээллээр олон төрлийн мэдээлэл яваад байгаа учраас сая таны нэрлэсэн тэр мянган тонн шахмал түлинээс, импортын шахмал түлинээс гадна дахиад 84 орчим тонн ийм бүтээгдэхүүн гэсэн үг 80-ыг нь юу, 80 тонн нь бол хагас коксоороо орж ирээд Монголд Тавантолгой түли компани дээр шахмал түли үйлдвэрлэсэн. Энэнээс нэг магадгүй 3, 4 тонн нь бол бид нар туршилтын галлагаа хийж үзүүлсээр байгаад жоохон тийм зардал гарсан байхыг үгүйсгэхгүй. Үлдэгдлийг бол Тавантолгой түли компани дээр очоод үзэж болно, тоолж болно, бүгд бэлэн байгаа.

2 дугаарт энэ Байгаль орчны байнгын хорооны даргыг, Ганболд дарга ер нь танай юу Дэд хороо мөн Байнгын хороог энэ хагас коксожсон түлиийг очиж нэг түлж галлагааны очиж танилцахыг бид нар бас урьж байна, хүсэх хүсэж байна. Олон нийтийн дунд энэ чинь ашигтай юм уу, ашиггүй юм уу, хортой юм уу, хоргүй юм уу, үр дүнг өгөх юм уу, өгөхгүй юм уу гэдэг ийм аягүй том маргааны сэдэв болчихсон байгаа учраас та бүхнийг бас энд цаг гаргаад нэг их удаахгүй бид нар. Очоод та нарыг очиход бол нэг магадгүй цаад талын хугацаа 1 цаг 30 минут болох байх. Ирж, очихдоо ямар хугацаа зарцуулах нь вэ, тэгээд явахад ийм хэмжээний цаг гаргаж өгөөч. Одоо бид нар бүх сонирхсон улс төрчид, хувь хүн, бүх хүмүүст бол нээлттэй байгаа. Энэ шахмал түлиийг хагас коксоор үйлдвэрлэсэн шахмал түлиийг одоо бид нар бусад Багануурын нүүрстэй мөн мидлингээр үйлдвэрлэсэн шахмал түлилтэй харьцуулсан ийм галлагаануудыг хийж үзүүлж байгаа.

Г.Ганболд: 2 номер ажлын хэсэг.

С.Өнөрсайхан: Асуудал бол яах аргагүй нөгөө хуучин түүхий нүүрс түлж байхад S-н хэмжээ буюу хүхрийн хэмжээ өндөртэй учраас үнэр ихтэй,

мананцартай нийлээд SO₂ өнгөтэй үнэртэй манантаад ингээд бие биеэ хардаггүй утаатай байдаг байсан. Энэ мөн энэ сайжруулсан түлшинд бол энэ хүхрийн хэмжээ багасаж өгсөн. Мөн тийм учраас бид нар цэвэр тунгалаг болсон ч гэсэн эргээгээд CO буюу энэ нүүрстөрөгчийн агууламж өндөртэй түлшийг шатаж эхэлсэнтэй холбоотойгоор хүчилтөрөгчийн хэрэгцээ өндөр. Энэ CO хордлого угаарын хийн хордлого бол илүү их өсөж ирсэн байгаа. Энэ бол ихэвчлэн бид нар үзэхэд хэрэглэгчийн буруутай үйлдлээс бол ерөнхийдөө хамаараад байгаа. Энэ дээр их анхаарал тавиад байгаа ч гэсэн бид нар энийг арга хэмжээ авч чадахгүй байгаа учраас хэрвээ коксожсон нүүрс хэрэглээд ирэх юм бол бүүр өндөр C-ийн агууламжтай.

Тэгээд ингээд зуух нь хэвээрээ, хэрэглэгч нь буруу хэрэглэдэг ийм тохиолдолд угаарын хийн хордлого бол өснө гэж бодож ер нь бол мэргэжлийн хүмүүсийн зүгээс харж байгаа. Тэгэхээр бид нар яриад байгаа ойрын үедээ авч байх, нэгэнт цахилгаанжуулах, цахилгаан станцыг барих асуудал хойшлогдож байгаа энэ тохиолдолд коксжуулсан нүүрсийг хэрэглэх нь бид нар тэр CO-н угаарын хий мэдрэгчийг бол зайлшгүй байрлуулж, тэр Налайхад үүссэн нэг ч удаа хордлогын тохиолдлыг бүртгэгдэхгүй байгаа энэ туршилага бол давхар явах нь зөв гэж үзэж байгаа.

2 дугаарт бид нар тэр юунд нүүрстөрөгчийн бид нар түрүүн тэр барьцалдуулагчийн асуудлыг бол мөн судалж үзсэн. Ингээд эхэндээ бол тэр тийм органик юм уу, янз бүрийн хийн үнэрүүд үнэртээд байсан энэ дээр байж магадгүй гэдэг үүднээс үндэсний үйлдвэрлэгчид үйлдвэрлэх энэ зөвшөөрлийг бол манайтай буюу Хор судлалын мэргэжлийн салбар зөвлөлтэй хамтраад дүгнэлтүүд гаргаад явж байгаа. Энэ асуудал ороод ирэх юм бол энэ хардлага сэрдлэг бүх зүйлүүд бол арилах байх гэж бодож байгаа.

3 дугаарт бид нар энэ юунд эмнэлгийн байгууллагууд дээр ирж байгаа түргэн тусламжийн үйлчилгээг газар дээр нь яаралтай өгөхийн тулд тэр тоног төхөөрөмжийн асуудал бол үнэхээрийн дутагдалтай байгаа. Тэгэхээр карбоксигемоглобиныг хэмждэг цусанд энэ бол CO бол цусанд ороод карбоксигемоглобин бол хүчилтөрөгчийг блоклож, хүмүүс газар дээрээ угаартаж нас бардаг байгаа. Эндээс урьдчилан сэргийлэх ийм ажлуудыг бол давхар хийж байж, коксжуулсан нүүрсний үйлдвэр одоо ашиглалтыг оруулж ирэхдээ энэтэйгээ цуг явах нь зөв гэж бодож байна.

Г.Ганболд: Гишүүд асуулт асууж дууслаа. Үг хэлэх гишүүд нэр өгье. Одонтуяа гишүүнээр тасалъя. Адъяаа гишүүн үг хэлнэ.

Ш.Адъяа: Өнөөдөр энэ Улсын Их Хурлын Агаарын бохирдолтой тэмцэх дэд хороо хуралдаж байгаа юм байна. Энэ агаарын бохирдлын энэ асуудал энэ дэд хороо яриад шийдэхгүй л дээ. Энд нэг баахан цагдаа нар ирчихсэн байгаа юм байна, онцгойнхон ирчихсэн байгаа юм байна. Тэгээд цагдаа, цэрэгтэйгээ нийлээд л үзэх нь дээ. Энэ ер нь энэ сүүлийн жилүүдэд бид нар энэ сүүлийн 8 жилийн хугацаанд энэ агаарын бохирдлын асуудал, утаагүй түлшний асуудал гээд л энэ олон зүйлийг бид ярьж ирсэн. Энд энэ Эрдэнэс таван толгой компанийн олон тэрбум төгрөгийг бид зарсан. Ямар ч үр дүн байхгүй тухай мэргэжлийн байгууллагууд, мэргэжлийн яам нь сүүлд нь мухардалд орсон тухай ярьж байгаа.

Тэгээд ингээд нэг асуудаг, нөгөөдөх нь хариулдаг ийм тогтолцоогоор бид нар явах юм уу. Одоо ингээд өвөл хаяанд ирлээ. Тэгээд утаа униар гээд л нэг баахан юм ярилаа, хаанаас ч мэдэхгүй хорт утааны хий агаар гээд л ийм том асуудлууд яригдаж байна шүү дээ. Энэ асуудлыг яах юм бэ тэгээд цаашидаа? Одоо тэгээд тэр сая энэ хэвлэл дээр авсан

мэдээллийн хэмжээнд л ярьж байна л даа. Энэ Улаанбаатар хотын бонд гаргаад энэ нэг түлшний үйлдвэр барина гэсэн асуудал байсан. Тэгээд бонд гаргахаа болилоо гэсэн. Тэгээд яах юм бэ? Энэ өвөл энэ хот чинь утаандаа угаартаа ингээд энэ ард түмэн энэ хүнд нөхцөлд ингээд байх юм уу яах юм бэ? Ер нь бол энэ сүүлийн энэ Ганбаатар гээд нэг нөхөр байсан. Тэрний үед л энэ хамаг будилааныг би хутгасан гэж үзэж байгаа юм. Тэгээд одоо Байгаль орчин дэд сайд болоод ингээд гараад ирчихсэн байгаа. Тэгээд энд юун өнөөдөр тэр хулгай луйвар чинь энд байгаа гэж бодож байгаа шүү дээ.

Бид нар энэ нүүрсний түр хорооны үед энд гарч ирж байсан. Тэгээд энд хэдэн 10 тэрбум төгрөг зарцуулсан, ямар ч үр дүн байхгүй. Тэгээд энийг нэг Улсын Их Хурал энэ Хяналт шалгалтын түр хороо байгуулж энэ дээр нэг сонсгол явуулъя гэж бодож байна би. Энийг би санаачилъя гэж бодож байгаа. Ингээд л одоо нэг сүүлд нь энд Төрийн ордондоо баахан цагдаа, онцгойг авч ирээд л энд юу болоод байгаа юм сайн мэдсэнгүй би. Ингээд хожигдож орж ирлээ. Ер нь энд оръё гэж бодож байсан юм. Тэгээд энэ хүмүүс чинь Агаарын бохирдолтой тэмцэх газар, дахиад цагдааг хүчнийхээ байгууллагатай нийлээд тэгээд явах л юм байна л даа. Тэгээд дээр нь тэр нүүрсний түр хорооны үед яригч байсан асуудал байгаа. Тэр Хятадаас тэр барьцалдуулагч гэдэг юм уу, хагас кокс гээд тэр Даваасүрэн захирал ярьж байна шүү дээ. Тэр Говь-Алтайн Бургастайгаар 400 мянган тонн ч гэнэ үү, Гашуун сухайтаар 500 мянган тонн. Үгүй ээ тэгээд ийм их юмыг яах гэж авдаг юм бэ? Тэгээд бид нар чинь энд 2 үйлдвэр барилаа гээд л зөндөө юм яриад л. Налайхад нэг үйлдвэр шинэ үйлдвэр, СХД-т хуучин үйлдвэр гээд зөндөө тууз хайчлаад л ингээд явж байсан шүү дээ. Үгүй ээ энэ учраа олохоо болилоо. Энэ ямар манан дунд бид нар яваад байна вэ энэ агаарын бохирдлын асуудал.

Ингээд сүүлдээ энэ хүч хүрэхээ болиод бид үнэнийг ярих ёстой гээд манай Чойжилсүрэн сайд ярьж байгаа. Чойжилсүрэн сайд үнэнийг ярьж байгаа байх. Энэ хүн бол үнэнийг ярьдаг хүн л дээ. Тэгээд одоо ингээд байгаад байх юм уу. Нэг түр хороо нэг сонсоод хэдэн цагдаа, цэрэг авч ирээд ингээд суугаад энэ хүмүүс яах юм бэ? Энд ер нь Улсын Их Хурал дүгнэлт хиймээр байна. Би энийг бол бүр их сэтгэл дундуур байна. Энд айдас хүйдэстэй ард түмэн адилхан байна. Ингээд л өвөл болохоор нэг юм ярьдаг, тэгээд л нөгөө саалийн үнээ гэж ярьдаг тэр нэг Тавантолгойнхоо хэдэн нүүрс зараад л янз бүрийн нүх сүвээр нь ингээд л ороод л ирдэг энэ юм чинь үргэлжлээд байх юм уу, одоо яах юм бэ гэдэг асуудлаа бид яримаар байна гэж бодож байна. Энийг би бас хууль тогтоогчийн хувьд, ард түмний төлөөллийн хувьд энэ дээр би цаашидаа ер нь онцгой анхаарч ажиллая гэж бодож байгаа. Энэ бас ингэж өнөөдөр энэ Түр хорооны хуралд орж ирж байр сууриа илэрхийлж байна. Энэ дээр бид ярих ёстой, хэлэх ёстой, энийг шийдэх ёстой. Агаарын бохирдлын дэд хороо гээд л манай Саранчимэг дарга байсан, тэгээд л нэг л юм ярьдаг л байсан. Одоо хүртэл тэгээд л үргэлжлээд явж байна шүү дээ бид нар бол. Эндээ одоо ийм юм ярихгүйгээр нэг шийдвэр гаргадаг л болмоор байгаа байхгүй юу. Нэг бол Засгийн газрынхаа шийдвэрийг дэмжих юм уу. Нэг бол энэ Улсын Их Хурлаас шийдвэр гаргаж, тэр нийслэлийн бондыг нь ярих юм уу.../минут дуусав/

Г.Ганболд: Одонтуяа гишүүн.

С.Одонтуяа: Тэгэхээр энэ Адьшаа гишүүнээ би бас нэг мэдээлэл өгчихье. Энэ Улсын Их Хурал дахь Агаарын бохирдлын дэд хороо гэж байдаг. Тэгээд ер нь яах вэ урьд нь хуралдсан хуралдаагүйг бол би мэдэхгүй байна. Би яах вэ нөгөө түр хороонд байдаггүй болохоор мэдэхгүй. Тэгээд сая энэ нийслэлд үүссэн асуудал дээр би бас чуулган дээр энэ Агаарын бохирдлын дэд хороогоо хуралдуулаач гэсэн шаардлага тавьсан. Тэгээд

Занданшатар дарга хүлээж аваад, Даргын дэргэдэх зөвлөл хуваарьт оруулаад өнөөдөр ингээд Түр хороо хуралдаж байгаа юм.

Тэгэхээр энэ 76 гишүүнээс нийслэлээс АН-аас сонгогдсон цорын ганц гишүүн нь би байгаа. Тэгэхээр би яах вэ энийг ер нь энэ асуудлыг нэг ярья. Бид нар ингээд л агаарын бохирдол гээд 18, 17 дугаар зууны үед л нэг гал түлдэг л нэг тийм байсан бол одоо тэр хэвээрээ л байгаад байна. Тэгэхээр ирээдүй рүү чиглэсэн ер нь энэ агаарын бохирдолтой яаж тэмцэх юм бэ гэдгийг ер нь нэг ярих цаг нь болсон. Энэ дээр бол би Адьшаа гишүүнтэй санал нэг байна. Тэгэхгүй бол ингээд л нэг маш их олон тэрбумыг зарж байна шүү дээ. Би бол тэр 2007 оноос хойш л мэдэх юм, 8 оноос хойш л. Тэгээд л байсхийгээд л жил болгон л тэчнээн тэрбум, одоо бүүр 10, 20 байснаа, одоо 400, 500 тэрбум руу орчихсон. Тэгээд ямар ч үр ашиг гарахгүй байгаа байхгүй юу энэ чинь. Мэдээж тодорхой хэмжээнд бол би энэ Даваацэрэн даргын үйлдвэр энэ тэр хичээгээд ажиллаад бас нэг үйлдвэрийнхээ стандартыг барих гээд ингээд ажиллаж байгааг бол би ойлгож байгаа.

Тэгэхдээ энэ чинь нийтдээ тийм дорвитой арга хэмжээ бол чадахгүй байгаа байхгүй юу. Өнөөдөр нийслэлд хүмүүсийн энэ хавдрын асуудал, амьсгалын замын өвчний асуудал, хүүхдүүдийн өвчлөлийн асуудал энэ бүх юм чинь нэмэгдээд байгаа. Тэгэхээр энэ бид нарын явж байгаа энэ арга чинь туйлын буруу байна гэдгээ ойлгоод, одоо зогсоод хэрэггүй зүйлд нэг ч төгрөг зарахгүй болоод тэгээд энийг бүүр энэ дээр хэлэлцүүлэг хийгээд авч үзэх ёстой байхгүй юу. Би мэднэ дүүрэгт ажиллаж байхад маш хэцүү. Нөгөө нэг хэсэг онц байдал зарлаад л ерөөсөө энэ түлшийг чинь нэвтрүүлэх гээд л онцгой байдал өдөр, шөнөгүй ажиллана. Түлш өдөр шөнөгүй, дүүрэг өдөр шөнөгүй, эмнэлэг өдөр шөнөгүй ингээд нэг ийм хүний хүчээр

зоддог л нэг ийм систем Монголд байгаа байхгүй юу. Энэ чинь буруу байхгүй юу.

Бид нар хэдийгээр өндөр өртөгтэй ч гэсэн ирээдүй рүү л чиглэсэн хөрөнгө оруулалт хийх ёстой. Бусад орнууд яагаад метро бариад байгаа юм, яагаад хурдны галт тэрэг маш их өртөгтэй. Гэхдээ ирээдүй рүү чиглэсэн үр ашигтай байдаг байхгүй юу. Тэгэхээр би энэ агаарын бохирдолтой тэмцэх юмаа бүгдээрээ нэг үр ашигтай л болгоё, ирээдүй рүү л чиглэсэн төсөл рүү оруулъя гэдгийг л би хэлээд байна.

Ганболд даргад нэг хүсэлт байна. Энэ чиглэлээр тэр эрдэмтэд, эдийн засагчид, тэр гадаадын хүмүүс юу байна ингээд авчраад нэг том хэлэлцүүлэг хийе л дээ энэ чинь бид нарын амь амьдрал, амьсгалтай холбоотой асуудал байхгүй юу. Үр хүүхдийн эрүүл мэндийн асуудал. Өнөөдөр өчигдөр Эх нялхас дээр очсон чинь зүгээр хөл гишгэх зай байхгүй, бүх хүүхдүүд ханиад томуу хүрчихсэн. Энэ чинь бид нар энэ агаарын бохирдлоос л болж байгаа байхгүй юу. Тийм учраас би бас сая Чойжилсүрэн сайдад хэлж байна л даа. Нэг шинэ түвшинд гаргая. Тэгэхгүй бол одоо ингээд л дахиад л коксожсон юу түлнэ гэнэ, тэнд нэг хүн хэлж байна шүү дээ. Энэ зуухаар явахгүй, дахиад өөр зуухтай тавина. Дахиад зуухыг нь солилоо, нөгөө юуны үлгэр гэдэг шиг л юм болж байна шүү дээ. Нэг юм юуны үлгэр гэдэг билээ. Тэгэхээр ерөөсөө энийг бүгдээрээ цэг тавиад энэ урт хугацаандаа яаж ажиллах юм бэ гэдгээ л ярья гэж байгаа юм. Тийм учраас энэ дээр нэг ийм дорвитой хэлэлцүүлэг бол зохион байгуулах нь зөв байх.

Г.Ганболд: Баярлалаа. Адьшаа гишүүн ч бас санал хэлж байна. Ер нь бид нар бол өнөөдөр Улсын Их Хурлын дэд хорооны хуралдаж байгаа зорилго бол нийгэмд ингээд 2 талтай яваад байгаа асуудлуудыг нэг зөв ойлголт өгөх гэж өнөөдрийн хурлыг зохион байгуулж байгаа юм. Энэ хүрээндээ сайд, Орчны бохирдлын үндэсний хороо, Нийслэлийн

даргыг оролцуулаад яг нийгэм дээр Чойжилсүрэн сайдын нөгөө хийх гээд байгаа туршилт хийгдэх үү үгүй юү гэдэгт бид нар хариу өглөө өнөөдөр. Миний ойлгож байгаагаар хоёулаа сая хариулт өгөөд 37 тэрбум төгрөгөөр хагас коксжих нүүрс орж ирэхгүй юм байна гэж ойлголоо, тийм ээ сайд энийг хүлээн зөвшөөрлөө. Тэрийг орж ирэхгүй юм байна гээд, Нямбаатар сайд бол бонд гаргахгүй гэдгээ хэллээ. Чойжилсүрэн сайд хүлээн зөвшөөрлөө. Тийм учраас энэ жил тэр Налайх энд тэндхийн дүүргийнхэн хагас коксжих нүүрс авчирч туршилт хийхгүй юм байна гэж санаа амрах юм байна гэж 1 дүгээрт хариулт өглөө.

2 дугаарт нь бол 2 хоногийн өмнө энэ Улаанбаатар хотын зарим хэсгүүд дээр газ маягийн эвгүй үнэр үнэртсэн, нийгмээрээ бухимдсан. Энэ бол Налайх дүүргийн орчим аюултай хог хаягдал бушилдаг нэг компани тийм төрлийн тос ажилласан маслаг бохирын шугам руу хийсэн юм байна гэдгийг сонсох гэж экологийн цагдаа, онцгой байдлын газрынхныг дуудаж байж нэгдсэн хариулт өгч байгаа юм. Тийм учраас тэрийг илрүүлсэн байна. Одоо энэ дээр бол яаралтай арга хэмжээ авах хэрэгтэй. Нэгэнт нэгдсэн бохирын шугам руу энэ аюултай хог хаягдал хийсэн бол энэ өөрөө Төв цэвэрлэх байгууламжийн аюулгүй байдал. Тэнд байгаа Төв цэвэрлэх байгууламжийн бактери устах маш ноцтой нөхцөл үүсэж байгаа байхгүй юу. Тийм учраас энэ аюултай хог хаягдлыг бушилдаг газар бараг Налайхаас өөр миний мэдэж байгаагаар бараг байхгүй байх Монгол Улсын хэмжээнд. Химийн болон бусад бүх төрлийн хаягдлыг өндөр үнээр авчирч бушилдаг газар нэг л байгаа байх гэж бодож байна. Тэгээд энэ дээр ойрын хугацаанд арга хэмжээ авч тэр ААН дээр нь ямар арга хэмжээ авсан юм, тэгээд энэний сөрөг үр дагавар, тэрийг бохирын шугам руу хийснээрээ ямар сөрөг үр дагавар гарав, Төв цэвэрлэх байгууламж дээр ямар эрсдэл үүсэв гэдэг

дээр тодорхой хариултууд өгөөрэй гэж би хэлэх гээд байгаа юм.

Дараагийн асуудал энэ Орчны бохирдлын үндэсний хорооны дарга хуучин Байгаль орчны сайд байсан, одоо Чойжилсүрэн сайд байгаа. Энэ Үндэсний хороог жаахан үйл ажиллагааг нь идэвхжүүлж, энэ явуулж байгаа бодлого үйл ажиллагаанаас гадна энэ томоохон хэмжээний хөрөнгө зарцуулдаг энэ хөрөнгийн тайлангуудыг ойрын үед Дэд хороон дээр тавина. Энэ жилийн хөрөнгийн гүйцэтгэл хэдэн хувьтай байна, үр дүн хэдэн хувьтай байна вэ гэдэг дээр бол бас тайлан өгөх хэрэгтэй байна.

Тэгээд энэ тодорхой мэдээллүүдээ энэ Үндэсний хороон дээрээ нэгтгэмээр байна. НЭМҮТ ингээд агаарын бохирдол нэмэгдсэн, хүн асар олон хүн нас барсан гэдэг нийгэмд аймаар том цохилт шүү дээ энэ, шокийн юм байхгүй юу. Бараг 3, 4-хөн сарын хугацаанд 54 хүн нас барсан гэж мэдээлэл өгнө гэдэг чинь аймаар том зүйл шүү дээ. Гэтэл эсрэгээр нь ингээд экологийн цагдаагийнхан бол харин буурч байгаа гээд байдаг энэ мэдээллүүдээ зөвхөн нэг шугамаар, нэг газраас өгч баймаар байна. Тус тусдаа мэдээлэл өгөөд энэ нь нийгмийн бас эмзэг сэдэв. Тийм учраас энэ дээр нийгэм бас талцаж асуудал зөндөө байгаа учраас энэ дээр нэгдсэн байдлаар ингээд хариулт өгч явах нь зөв шүү гэдгийг би хэлэх гээд байгаа юм.

Барьцалдуулагчийн хувьд нийгэм бол энэ барьцалдуулагчтай холбоотой энэнээс гарч байгаа утаа униар байгаа гэдэг дээр бол хардаж байгаа. Даваацэрэн захирал энэ дээр бас өөрсдийгөө өмөөрөөд, одоо энэ нэг жижиг дотоодынхоо үйлдвэрлэгчдийг би чадначууд энэ тэр гэж нэрлэдэг бол буруу. Ер нь бол та нар тэгж том томоор нь тэр 5, 6 мянгаар нь багц болгож тендер зарлах чинь өөрөө буруу шүү дээ. Бид тэр би чадначуудыг багаас нь бойжуулах ёстой шүү дээ. Монголын төр дэмжих ёстой шүү дээ. Та бол ерөөсөө тэгэх юм

бол бид нар ингээд үйлдвэрлэлийн процесс алдагдана гэж, бид нар бүгдээрээ инженер хүмүүс мэднэ. Дотоод, дотоод доошлох чинь асуудал байгаа шүү дээ. Барьцалдуулагчийн хэмжээнээс шалтгаалаад. Тэр яадаг юм долоо хоногийн нэг үйлдвэрлэлийн процесс яваад, нэгийг нь аваад л ингээд л явна л биз дээ. Хэдэн хувийн мидлинг барьцалдуулагч орох вэ гэдэг л асуудал шүү дээ. Тэгээд тэрийг бид нар нэг их ноцтой ингээд л нэг өндөр технологийн юм ярих гэж байгаа юм шиг, тэд нарыг авахаар зэрэг болохгүй байна гээд л 2, 3 удаа ингээд л баахан тендер зарлаж байгаад л хүчингүй болгож, ингээд гаднын компаниудтай гэрээ хийж, гэрээ хийдэг. Ийм зүйлүүд дээр ч гэсэн бид нар бол цаашидаа энэ Дэд хорооны зүгээс танайд нийлүүлж байгаа энэ бүх төрлийн барьцалдуулагчдаас дээж авч, олон улсын лабораторид өгнө.

Дотоодын лабораториудтай бид нар, гаднын лабораториудад өгч бас энэ дээр бол тодорхой ямархуу түвшинд явж байгаа юм, барьцалдуулагчаас болж яг юм явж байгаа юм уу гэдгийг бид нар үзэх ёстой шүү дээ. Нарийн ярих юм бол барьцалдуулагчаас шалтгаалдаг. Улаан буудайнх өөр, цардуулынх бол шал өөр, улаан буудайнх өөр шүү дээ. Ер нь бол Хятадынх бол улаан буудайнх бол цардуул эрдэнэ шишээс бол муу л гардаг юм байна лээ шүү дээ ер нь бол агаарт гаргаж байгаа хорт хийн хувьд бол. Тэгэхээр энэ дээр бол бас нэлээн онцгой анхаарал хандуулж, ажиллах шаардлагатай. Ер нь бол аль болохоор та бүхэн эд нар дээр бол бас дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжих тал дээр бол энэ тендерийн бодлогоор ч гэсэн дэмжих ёстой шүү дээ. Бид нар төрөөс Их Хурлаас, ЗГ-аас үндэсний үйлдвэрлэлүүдээ дэмж гээд л Төрийн худалдан авах ажиллагааны бүх хуулиудаар л тийм юм гаргаад байдаг. Гэтэл та нар эсрэгээрээ ийм юм яриад сууж болохгүй шүү дээ. Бид нар төрийн бүх л шатад бид нар адилхан л зарчмаар явах ёстой.

Энэ бол цаашидаа яагаад дотооддоо 100 хувь хийгээд явж болохгүй гэж ер нь бол энэ барьцалдуулагчийг. Энийг бас сайд анхаарч, энэ дээр бол тодорхой үүрэг чиглэлүүд өгөх ёстой. Надад бол Дэд хорооны даргын хувиар ингээд жижиг үйлдвэрлэгчдээс гомдол саналууд ирж байгаа зүйл байгаа. Зөвхөн сайжруулсан түвшинээс хамаарахгүй, 174 ААН байгаа гэж байна түүхий нүүрс хэрэглэж байгаа. Тэгээд энэ дээр бид нар үнэхээр нэгэнт түүхий нүүрс хэрэглэх зайлиггүй шаардлага байгаа бол зуухны стандартад нь жосоохон анхаараач. Тэр ААН-үүдийг энэ Хятадын өчнөөн технологи байна шүү дээ. Ямар ч төрлийн түүхий нүүрснээс утаа тортог гаргахгүйгээр бүрэн шаталт хийгээд явдаг зуухнууд бол зөндөө байна шүү дээ. Тийм. Түүрүүн Даваацэрэн захирал тийм мэдээлэл өгсөн учраас би энийг хэлж байгаа юм л даа.

Тэгээд цаашидаа бол сая Нийслэлийн дарга ч хэлж байна, Даваацэрэн дарга ч хэлж байна. Ер нь бол хэдүүлээ эргээд ухраад л нэг өлзий зуух гээд л нэг юм нийлүүлж байсан юм руугаа дахиад л орох гэж байгаа юм шиг л юм яригдаж л байна л даа. Ер нь хэдүүлээ нэг жосоохон урагшилж явахгүй бол өмнө нь ингээд л нийслэл хот битгий хэл бүх л аймгуудад л баахан зуух нийлүүлсэн шүү дээ. Тэр зуух нь одоо хаана байна. Бүгдээрээ хөдөө 2 төлгөөр зарагдчихсан сууж байгаа шүү дээ. Хөдөөгийн малчдад л тэрийг хэрэглээд л сууж байгаа шүү дээ. Гэтэл дахиад ийм юм руу ороод явна гэдэг бол бид бол асар том ухралт хийх гээд байгаагийн л нэг сэдэв хөндөгдөж л байна л даа сая сонсож байхад. Тэгэхээр энэ дээр бас тодорхой анхаарал хандуулах ёстой.

Тэгээд гишүүдийн хэлсэн саналуудын дагуу би бас энэ асуудлаар мэргэжилтэн, мэргэжлийн хүмүүсийг оролцуулсан, иргэдийн төлөөллийг оролцуулсан бас хэлэлцүүлэг хийх ёстой гэдэг дээр бол би Одонтуяа гишүүнтэй санал нэг байна. Тийм учраас би Их

Хурлын даргын зөвлөлд, Байнгын хороонд энэ саналуудаа уламжилна. Өнөөдрийн бид нарын Дэд хорооны хурал бол сүүлийн үед энэ нийгэмд үүсээд байгаа хоёрдмол утгатай байгаа зүйлүүдэд нэг нэгдсэн хариултыг өгөх зорилгоор өнөөдрийн хурлыг мэдээлэл сонсох зорилгоор хийж байгаа юм. Шаардлагатай гэж үзэх юм бол бид нар Байнгын хороо, Дэд хороон дээр тодорхой асуудлуудаар тодорхой шийдвэр гаргаж, Засгийн газар, Орчны бохирдлын үндэсний хороонд тодорхой үүрэг чиглэл өгөх, зарим нэг тодорхой асуудлаар зайлиггүй шаардлагатай бол шийдвэр гаргах ийм түвшинд бол дараагийн асуудлуудаар хуралдаж болно гэж ингэж бодож байна.

16.03 цаг

Өнөөдрийн Дэд хорооны хурал хэлэлцэх 2 асуудлаа хэлэлцлээ. Тэгээд өнөөдрийн хуралд идэвхтэй ирж оролцсон яам, ажлын хэсгийнхэнд баярлалаа. Өнөөдрийн хурал өндөрлөснийг мэдэгдье.

ДУУНЫ БИЧЛЭГЭЭС ХУРАЛДААНЫ
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ
БУУЛГАЖ, ХЯНАСАН:
ШИНЖЭЭЧ Д.УЯНГА

